

Katarzyna Stankiewicz
Małgorzata Żółtaszek

UCZEŃ Z UKRAINY W NASZEJ KLASIE

KOMUNIKACJA – INTEGRACJA – EMOCJE

Poradnik dla nauczyciela
i scenariusze zajęć

Redakcja merytoryczna

Anna Żurek

Redakcja językowa

Hanna Miera

Projekt graficzny, skład i łamanie

Michał Wolski

Projekt okładki

Michał Wolski

ISBN 978-83-963994-4-1

Projekt pn. „Integracja przez język. Platforma dla nauczycieli pracujących z dziećmi uchodźczymi z Ukrainy”, przyjęty do finansowania w drodze konkursu na realizację projektów w ramach programu pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa”, ogłoszonego komunikatem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 lipca 2021 r., numer rej. NdS/552155/2022/2022.

<http://integracja.fwmp.pl>

WPROWADZENIE

Szanowni Państwo,

przygotowany przez nas dwuczęściowy materiał, składający się z poradnika dla nauczyciela oraz scenariuszy zajęć do wykorzystania na godzinie wychowawczej (i nie tylko), ma być pomocą do rozwijania wsparcia psychologiczno-pedagogicznego ucznia uchodźczego z Ukrainy, jak również całego zespołu klasowego, w którym się on znalazł. Koncentrujemy się na procesie integracji, a kluczem do niego jest dobra komunikacja oraz praca z emocjami i budowanie relacji na poziomie klasy. Zakładamy, że u podstaw integracji zespołu klasowego leżą podmiotowe podejście nauczycieli i wychowawcy do każdego z uczniów oraz uważność na ich potrzeby, w tym na potrzeby uczniów z doświadczeniem uchodźstwa.

Poradnik pozwoli Państwu lepiej zrozumieć nasze podejście i pokaże praktyczne wykorzystanie pracy z emocjami i komunikacji bez przemocy w praktyce szkolnej, natomiast scenariusze poprowadzą przez kolejne obszary tematyczne, wspierając Państwa w integrowaniu klasy, rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych dzieci i młodzieży, pracy z emocjami oraz wspieraniu motywacji do uczenia się.

Zachęcamy do swobodnego korzystania z materiałów (zarówno jako całości, w zaproponowanym przez nas układzie, jak również wybiórczo, w zależności od potrzeb) oraz tworzenia własnych scenariuszy opartych na przedstawionym przez nas podejściu, życząc jednocześnie Państwu wspaniałych efektów Państwa pracy i zaangażowania. Oby przełożyły się one na dobrostan uczniów, ich wiarę w siebie i własne możliwości oraz chęć do nauki.

Katarzyna Stankiewicz

Małgorzata Żółtaszek

Spis treści

PORADNIK DLA NAUCZYCIELA	5
Wprowadzenie do poradnika	6
Uważność kluczem do wsparcia ucznia	8
Typy doświadczenia migracyjnego	10
Doświadczenie uchodźcze	13
Tygiel potrzeb i emocji	14
Dziecko z doświadczeniem traumy	16
Od potrzeb i emocji do budowania motywacji ucznia	18
Uwaga – pola minowe!	23
SCENARIUSZE ZAJĘĆ	24
Wprowadzenie do scenariuszy zajęć	25
Komunikacja	28
Adaptacja	35
Integracja	41
Emocje	62
Motywacja	92
ZAMIAST ZAKOŃCZENIA	98
Wybrana literatura	101
ANEKS. Tabele myśli i uczuć	103

PORADNIK DLA NAUCZYCIELA

WPROWADZENIE DO PORADNIKA

Przygotowany przez nas poradnik ma służyć nauczycielom jako pomoc w pracy psychologiczno-pedagogicznej z uczniami uchodźczymi z Ukrainy oraz z zespołem klasowym, w którym są tacy uczniowie. Jest on jednocześnie wprowadzeniem do scenariuszy zajęć do wykorzystania na lekcjach wychowawczych w klasach 4–8 szkoły podstawowej.

Zaproponowane przez nas wsparcie psychologiczno-pedagogiczne zorientowałyśmy wokół takich obszarów, jak komunikacja, integracja i emocje, przy czym emocje traktujemy tutaj jako przejaw potrzeb dziecka. Zakładamy, że duża część z tych potrzeb jest wspólna wszystkim uczniom w naszych klasach i dlatego powinniśmy dbać o wspierającą atmosferę, otwartą komunikację oraz integrację zespołu klasowego i społeczności szkolnej, aby każdy mógł poczuć się dobrze. W przypadku dzieci z doświadczeniem uchodźstwa część potrzeb została jednak zaniedbana i wymaga szczególnej uwagi; właśnie nad tymi to potrzebami pochylamy się w szczególności.

W poradniku zapraszamy do uważności jako postawy zorientowanej w kierunku ucznia, przejawiającej się empatyczną troską oraz polegającej na próbie dotarcia do źródeł tego, co widać w zachowaniu. Omawiamy potrzeby ucznia oraz emocje, które za tymi potrzebami stoją. Dotykamy doświadczenia traumy, uwrażliwiając na nie nauczycieli i wychowawców. Prezentujemy wiedzę na temat uchodźstwa traktowanego jako jeden z typów doświadczenia migracyjnego, by wreszcie przejść do kwestii motywacji.

Dziecko może być zmotywowane do nauki, jeżeli czuje się bezpieczne i widzi swoją sprawczość. Wtedy dla niego uczenie się tu i teraz ma swoją kontynuację w planach i marzeniach dotyczących przyszłości. Aby wzbudzić motywację, której brak jest przecież jednym z największych wyzwań związanych z funkcjo-

nowaniem dzieci z Ukrainy w polskim systemie edukacji, dbamy o to, co u podstaw. Zachęcamy nauczycieli, a zwłaszcza wychowawców, do poświęcenia czasu na integrację zespołu klasowego, lepsze wzajemne poznanie się, rozwijanie empatycznej komunikacji i dbanie o relacje. Te działania pokazują, że co prawda różnimy się, ale jednocześnie na podstawowym poziomie jesteśmy do siebie bardzo podobni – zarówno uczeń z Polski, jak i z Ukrainy szuka w klasie potwierdzenia swojej wartości, zrozumienia i akceptacji. Nade wszystko szuka jednak poczucia bezpieczeństwa.

Istotnym uzupełnieniem wskazówek w zakresie pracy indywidualnej z dzieckiem z doświadczeniem uchodźstwa są tabele (załączone do publikacji w formie aneksu), w których znalazło się zestawienia tego, co dziecko oraz jego rodzic może myśleć, mówić i doświadczać oraz jakie spełnione i niespełnione potrzeby za tym stoją. Są one opracowane dla osób z doświadczeniem uchodźstwa oraz migracji w ogóle. Dają nam wgląd w to, z jakim bagażem przyjeżdżają do nas migranci i uchodźcy, a zwłaszcza dzieci, które nie zawsze są w stanie wyrazić i nazwać swoje emocje.

Wprowadzając do scenariuszy zajęć, zwracamy jeszcze uwagę na tzw. „pola minowe”, czyli miejsca trudne, wyzwania, z którymi mogą spotkać się nauczyciele pracujący w klasach z dziećmi uchodźczymi. Uwrażliwiamy na te niebezpieczne sytuacje, mogące być przyczyną zranień i zamykać uczniów na współpracę, zniechęcać do szkoły i uczenia się. Miny zawsze można jednak rozbroić, z dużą delikatnością sięgając głębiej.

UWAŻNOŚĆ KLUCZEM DO WSPARCIA UCZNIĄ

Uczeń z doświadczeniem uchodźstwa z jednej strony potrzebuje wsparcia i poczucia, że jest widziany w swoim doświadczeniu, ale jednocześnie nie chce być definiowany wyłącznie z poziomu tego, co przeżywa. Uczniowie to Masza, Nikita czy też Dima, a nie uchodźcy lub migranci z Ukrainy. Warto być tego świadomym, by doświadczenie uchodźcze ucznia nie determinowało naszego obrazu jego osoby.

Najważniejsze jest niewidoczne dla oczu.

[Antoine De Saint-Exupéry]

Zachowania uczniów z doświadczeniem uchodźstwa i migracji mogą stanowić dla nas pewną trudność ze względu na przejawiającą się w nich pozorną sprzeczność. Warto tutaj przywołać właśnie tego rodzaju **pozornie wykluczające się zestawienia**, które spotykamy w głowach uczniów uchodźczych, a także widzimy w ich zachowaniach:

- ✓ tęsknota za kontaktami międzyludzkimi vs. zamknięta postawa społeczna,
- ✓ doświadczanie lęku i niepewności vs. postawa siły i prowokacji (walka), strategia unikania (ucieczka), brak kontaktu (zamrożenie),
- ✓ otwartość i towarzyskość vs. wewnętrzny smutek,
- ✓ postawa pomocna i wspierająca oraz postawa „wszystko w porządku” vs. chęć, by nie „obciążać” innych swoimi problemami lub maskowanie wstydu.

Uważność ma pomóc nam jako nauczycielom w tym, by nie oceniać ucznia powierzchownie, nie wyciągać wniosków na podstawie zachowań, których źródeł nie widzimy i nie rozumiemy. Ta uważność powinna w pierwszej kolejności dotyczyć relacji na różnych poziomach. W szkole są to przede wszystkim:

• **Relacje rówieśnicze**

By integracja mogła mieć miejsce, uczniowie muszą zdawać sobie sprawę, że są równie ważni, jak ich koledzy i koleżanki. Oczywistym jest, że w wielokulturowej klasie, w której niektórzy uczniowie mają doświadczenie wojny, nie wszyscy są „równi” na poziomie przeżyć. Są jednak równie ważni na poziomie emocji i uczuć. Strach jest strachem, wstyd wstydem, smutek smutkiem niezależnie od tego, z jakiego powodu się pojawiają. Porównywanie stopnia trudności doświadczeń uczniów i na tej podstawie wyciąganie wniosków o uprawnionych bądź nieuprawnionych uczuciach może prowadzić do wzajemnej niechęci wśród dzieci i młodzieży. Jak pisał Jesper Juul: „Nie jesteśmy równi, ale jesteśmy równie ważni”.

• **Relacje nauczyciel–uczeń**

Relacje nie działają w próżni. Obie strony relacji mają pewne wyobrażenia, nadzieje, ale też wcześniejsze doświadczenia. Ważnym jest, by być świadomym tego, czy nasze postrzeganie ucznia i nas samych jest z poziomu „tu i teraz”, czy może jest budowane na przyjętych wcześniej założeniach i etykietach przypisanych z różnych przyczyn do dziecka.

- ✓ Masza to uchodźczyni czy dziewczynka z doświadczeniem uchodźstwa?
- ✓ Piotrek to autystyczny chłopiec czy uczeń z doświadczeniem autyzmu?
- ✓ Nikita to klasowy łobuz czy uczeń doświadczający wyzwań w obszarze zachowań społecznych?
- ✓ Maria to sfrustrowana nauczycielka czy osoba doświadczająca wypalenia zawodowego?

To pozorne „zmiękczenie” nie ma na celu bagatelizowania, usprawiedliwiania czy nakazywania akceptowania wszystkich trudnych zachowań, a jedynie może wspierać nauczyciela w dostrzeganiu człowieka w uczniu i człowieka w sobie. Jesteśmy bowiem kimś więcej niż „zlepkiem doświadczeń, przeżyć i przekonań” czy też przedstawicielem danego kraju lub kultury.

TYPY DOŚWIADCZENIA MIGRACYJNEGO

Ruchy migracyjne towarzyszą ludzkości od zawsze. Ludzie przemieszczają się z miejsca na miejsce z różnych przyczyn – poszukują lepszych warunków, gnani są ciekawością i pragnieniem poznania, uciekają przed zagrożeniem i wojną... Współcześnie **migracje** są dla nas czymś naturalnym, tym bardziej że łatwiej nam niż naszym przodkom przemierzać duże odległości i przygotować się do życia gdzieś indziej. Zmiana miejsca zamieszkania nie oznacza dziś automatycznie konieczności zerwania kontaktu z dawnymi znajomymi, a migracja często ma wymiar jedynie tymczasowy.

UWAGA! WAŻNE POJĘCIE

- **MIGRACJA** (def. słownikowa) – «masowe przemieszczanie się ludności, zwykle w poszukiwaniu lepszych warunków życia»
- polski termin „migracja” pochodzi z łaciny od słowa *migrātiō* – ‘zmiana siedziby, wędrówka’

Z perspektywy edukacji warto wyróżnić kilka głównych **typów doświadczenia migracyjnego**, które przekłada się na sytuację ucznia w szkole. Największą grupę stanowią uczniowie pochodzący z rodzin migrantów zarobkowych. **Migracja zarobkowa** zakłada zmianę miejsca zamieszkania w celu podjęcia pracy zarobkowej, która z reguły przynosi większy dochód niż ta w kraju pochodzenia. Jednocześnie, ze względu na niewystarczające umiejętności językowe, często jest poniżej kwalifikacji zawodowych danej osoby. W przypadku migracji zarobkowej zwykle najpierw wyjeżdża jedno z rodziców, które następnie przygotowuje wszystko do przesiedlenia się reszty członków rodziny.

Całkiem inaczej sytuacja wygląda w przypadku **migracji uchodźczej**, która ma charakter przymusowy i nie jest wcześniej planowana. Wiąże się ona z dużym stresem i cechuje się tymczasowością, przy czym trudno jest określić moment powrotu do kraju pochodzenia. Uczniowie z Ukrainy obecni w polskiej szkole reprezentują te dwa typy doświadczenia migracyjnego.

Dzieci z Ukrainy w polskiej szkole

– zestawienie głównych typów doświadczeń migracyjnych
i specyfiki sytuacji dziecka oraz jego opiekunów

Dzieci migrantów zarobkowych	Dzieci z doświadczeniem uchodźstwa
<p><i>Co je różni?</i></p> 	
<ul style="list-style-type: none"> • Wyjazd mógł dotyczyć całej rodziny. • Wyjazd rodziny do Polski był zaplanowany. • Rodzina i dziecko mieli czas, żeby się przygotować. • Najczęściej rodzice określili wcześniej ramy czasowe imigracji bądź też zdecydowali, że zmiana miejsca zamieszkania będzie stała. • Dziecko i cała rodzina mieli możliwość powrotu do ojczyzny w dowolnym momencie. • Warunki bytowe rodziny zostały wcześniej w miarę możliwości rodziców/rodzica zabezpieczone. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wyjazd najczęściej nie dotyczył całej rodziny, a jedynie jednego z rodziców (najczęściej matki) wraz z dzieckiem czy dziećmi. • Nie był on wcześniej zaplanowany. • Dziecko i jego opiekun nie mieli czasu, żeby przygotować się odpowiednio do wyjazdu. • Ich pobyt w Polsce naznaczony jest tymczasowością i niepewnością – nie wiadomo, kiedy wrócą do Ukrainy. Mogą też myśleć o wyjeździe o innego kraju lub o przeprowadzce w ramach Polski. • Nie ma możliwości powrotu do ojczyzny lub też powrót ten jest połączony z dużym ryzykiem. • Warunki bytowe nie były wcześniej zabezpieczone.

Co jest podobne?

- Niezależnie od typu doświadczenia migracji dzieci z Ukrainy zmagają się z brakiem lub niedostatkami kompetencji w zakresie języka polskiego.
- Uczniowie muszą się zmierzyć z nowym dla nich i nieznanym środowiskiem szkolnym.
- Każdemu procesowi adaptacji szkolnej towarzyszy stres, napięcie i niepewność.
- Uczniowie przychodzą do szkoły polskiej, której program nie jest tożsamy z tym z ukraińskiego systemu edukacji, zatem napotykać na wiele różnic programowych.
- Dzieci wchodzi nie tylko do nowej szkoły, ale też do innego społeczeństwa i innej kultury, która różni się od ukraińskiej. Napotykać na różnice kulturowe, a czasami również konflikty na tle kulturowym w swojej grupie rówieśniczej, w szkole i klasie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Stankiewicz, Żurek 2022.

Warto przypomnieć również o innym ciekawym i często przeoczonym typie doświadczenia, jakim są **migracje powrotne**. Rodzina po okresie zamieszkiwania za granicą wraca do kraju, a dzieci muszą wejść do polskiego systemu edukacji, co również stanowi duże wyzwanie, zwłaszcza jeżeli uczeń wcześniej funkcjonował w systemie poza Polską. Tę sytuację warto przywołać również w kontekście potencjalnych powrotów rodzin ukraińskich do swojego kraju pochodzenia po ustaniu działań wojennych.

DOŚWIADCZENIE UCHODŹCZE

Jak już wspomniano, uchodźstwo jest **migracją przymusową**, co oznacza, że zmiana miejsca zamieszkania następuje w wyniku niesprzyjających warunków do życia w kraju pochodzenia migranta, zarówno dorosłego, jak i dziecka. Dotyka ona pojedynczych osób i całych grup czy społeczności. **Przyczyny** uchodźstwa mogą być różne. Zaliczenie określonych warunków do zmuszających do uchodźstwa ugruntowane jest prawnie, przy czym opis ten może ewoluować w czasie. **Przykład** stanowią klęski naturalne, ale też prześladowania na gruncie politycznym czy religijnym. W przypadku doświadczenia uczniów ukraińskich i ich rodzin mamy do czynienia ze zmianą miejsca pobytu ze względu na toczącą się w Ukrainie wojnę, **działania zbrojne** oraz ich destrukcyjne efekty, które zagrażają ludzkiemu życiu i zdrowiu.

Mówimy o **doświadczeniu uchodźczym**, żeby podkreślić **indywidualny wymiar** sytuacji migracji i jej wpływ na jednostkę. Doświadczenie uchodźcze, na które składa się określony zestaw przeżyć i emocji, może być niezwykle silne i określać dalsze wybory dziecka oraz jego postrzeganie świata, wpływać na kształtującą się tożsamość i relacje z otoczeniem. Niewątpliwie przekłada się również na funkcjonowanie w szkole i podejście do nauki.

UWAGA! WAŻNE POJĘCIE

- **UCHODŹSTWO** (def. słownikowa) – «stały lub czasowy pobyt poza granicami własnego państwa, spowodowany przyczynami ekonomicznymi, politycznymi lub religijnymi»
- **UCHODŹCA** (def. słownikowa) – «ten, kto pod przymusem okoliczności wyjeżdża z miejsca stałego zamieszkania w celu stałego lub czasowego osiedlenia się w obcym państwie lub na innym terytorium własnego państwa»

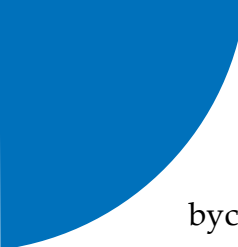
TYGIEL POTRZEB I EMOCJI

Dziecko uchodźcze znajduje się w **sytuacji wyjątkowej**, zarówno jeżeli weźmiemy pod uwagę przeżywane emocje, jak też zaspokojenie potrzeb, które gwarantują zdrowe funkcjonowanie i dobrostan młodego człowieka. Jeśli chcemy mówić o integracji, powinniśmy w pierwszej kolejności zatrzymać się właśnie na tych potrzebach, ale również na emocjach będących dla nas wskaźnikami ich zaspokojenia.

Można wskazać na szereg **potrzeb, które są kluczowe** dla funkcjonowania w środowisku szkolnym, jak chociażby:

- ✓ potrzeba bezpieczeństwa,
- ✓ potrzeba przynależności,
- ✓ potrzeba akceptacji,
- ✓ potrzeba bycia widzianym, słyszonym, rozumianym,
- ✓ potrzeba bycia wziętym pod uwagę,
- ✓ potrzeba własnej wartości,
- ✓ potrzeba sensu,
- ✓ potrzeba kontaktu,
- ✓ potrzeba szacunku.

Spełnienie bądź niespełnienie tych potrzeb warunkuje nasze odczucia, niezależnie od tego, czy jesteśmy dziećmi, nauczycielami, pochodzimy z Polski, Ukrainy czy innego kraju. Jak mawia Marshall Rosenberg, twórca idei Porozumienia bez Przemocy: „Wszyscy mamy takie same potrzeby i różne ulubione strategie ich realizacji”. Zatem celem naszej komunikacji oraz integracji jest dbałość o wspólne potrzeby. Wszyscy chcemy być bezpieczni, doświadczać szacunku i sensu, a gdy decydujemy się na interakcję, chcielibyśmy, by nas zrozumiano, usłyszano i wzięto pod uwagę naszą perspektywę. Gdy tak się nie dzieje, towarzyszy nam poczucie odrzucenia, wykluczenia,

bycia niewidzialnym, braku nadziei, sensu i bycia ważnym. Stąd smutek, rozczarowanie, złość, gniew, żal, strach czy rozpacz.

W takim stanie emocjonalnym niezmiernie trudno jest wzbudzić w sobie **motywację** do pracy, do rozwoju, do poznawania nowych szkolnych zagadnień – często intelektualnie wymagających dla uczniów.

Tym trudniej o zaspokojenie nawet tych podstawowych tylko potrzeb w przypadku dzieci z doświadczeniem uchodźstwa, które przeżyły często stratę kogoś bliskiego, są „nie u siebie”, bez kontaktu z bliskimi, w sytuacji stresu i niepewności, nie wiedzą, co przyniesie im i ich najbliższymi przyszłość. Tracą poczucie kontroli nad otaczającą ich rzeczywistością. Doświadczają wielu trudnych i często sprzecznych ze sobą emocji, od nadziei po gniew czy też wstyd, poczucie winy czy nienawiść.

DZIECKO Z DOŚWIADCZENIEM TRAUMY

Doświadczenie bólu, cierpienia, strachu, wstydu, upokorzenia, straty, odrzucenia, wojny może stać się traumatyczne dla dziecka, jeśli zabraknie dorosłego, który poprowadzi je przez zakamarki emocji i uczuć, wyciągnie do niego pomocną i wspierającą dłoń, niwelującą rodzące się w nim destrukcyjne przekonania.

Trudne doświadczenia związane z uchodźstwem mogą dotyczyć też traumy i skutkować **objawami PTSD**. Bez wsparcia dorosłych dzieci odcinają się od siebie. Dochodzi do wyparcia uczuć, przeżyć wspomnień.

*Trauma to dojmujące zagrożenie,
z którym nie umiesz sobie poradzić.*

Dzieci są traumatyzowane, bo zostają same z cierpieniem.

[Gabor Maté]

Musimy pamiętać, że trauma jest tematem wymagającym szczególnej **uwagi**. Łatwo ją przeoczyć, ponieważ może objawiać się nie tylko zachowaniami destrukcyjnymi, ale również głęboko zracjonalizowanymi i przystosowawczymi. Tzw. dobre uczennice i dobrzy uczniowie również mogą nosić w sobie doświadczenie traumy. Dlatego bardzo istotna jest rola szkolnego **psychologa i pedagoga**, którzy mogą wesprzeć nauczycieli, dzieci i nawiązać współpracę z rodzicami, by w miarę swoich możliwości pracować nad odbudowaniem poczucia bezpieczeństwa i zaspokojeniem innych dziecięcych potrzeb, ale również nad rozwijaniem kompetencji interpersonalnych innych uczniów tworzących zespół klasowy i odpowiadających za atmosferę w nim panującą.

Uczniowie z Ukrainy, przybyli w czasie wojny do Polski i polskiej szkoły, niezależnie od tego, czy otarli się o traumę, czy też nie, na pewno potrzebują wsparcia i pomocy osób dorosłych, pedagogów, psychologów, ale także swoich nauczy-

cieli i wychowawców, aby ponownie uwierzyć w siebie, odzyskać niewinność i spokój oraz poczuć, że mają jakikolwiek wpływ na to, co ich otacza, oraz na swoją przyszłość. Ta zmiana może dziać się w szkole, w której panuje atmosfera pozbawiona lęku i niepokoju, upodmiotawiająca młodego człowieka.

OD POTRZEB I EMOCJI DO BUDOWANIA MOTYWACJI UCZNIĄ

Wskazówki do rozmowy z uczniem z doświadczeniem uchodźczym

Zanim rozpoczniesz rozmowę indywidualną z uczniem z doświadczeniem migracji, odpowiedz na **pytania**:

- 1) Czy uczeń znalazł się w szkole w wyniku uchodźstwa, czy migracji?
- 2) Czy Polska jest docelową destynacją, czy jedynie przystankiem w dalszej podróży?

Następnie przyjrzyj się przykładowym myślom, uczuciom oraz spełnionym i niespełnionym potrzebom ucznia z doświadczeniem uchodźczym oraz migracyjnym na podstawie załączonej tabeli. Oczywistym jest, że na postawę dziecka wpływa postawa jego rodziców/opiekunów. Dlatego w tabeli znajdziesz też potencjalne myśli, uczucia i potrzeby osób zgromadzonych wokół dziecka.

Tabela 1: Uczeń z doświadczeniem uchodźstwa

Tabela 2: Uczeń z doświadczeniem migracji

Tabela 3: Rodzic/dorosły z doświadczeniem uchodźstwa

Tabela 4: Rodzic/dorosły z doświadczeniem migracji

Brak motywacji nie jest przyczyną, lecz efektem niespełnionych potrzeb: bezpieczeństwa, wpływu, sprawczości, decydowania o sobie, sensu, poczucia własnej wartości, akceptacji, więzi. Wzbudzenie motywacji może odbyć się poprzez wsparcie w/w potrzeb. Dlatego warto zadać sobie **kilka pytań**:

1) Co mogę zrobić, by wesprzeć poczucie bezpieczeństwa ucznia?

Szczególnie w przypadku dzieci, które znalazły się w Polsce w wyniku uchodźstwa, należy pamiętać, że w zależności od ich doświadczeń i przeżyć ich potrzeba bezpieczeństwa może być głęboko niespełniona. Uczniom towarzyszą często lęk i wstyd – uczucia, które wpływają na mechanizmy zamrożenia i ucieczki lub walki. Być może niezbędne okaże się wsparcie psychologa i/lub pedagoga.

Propozycje indywidualnego wsparcia dla ucznia przez nauczyciela:

- zapewnienie, że jest się do dyspozycji,
- oprowadzenie po szkole i pokazanie, gdzie znajdują się różne klasy, toalety, sekretariat, ale też gabinet psychologa i pedagoga,
- wyznaczenie osób w klasie odpowiedzialnych za wprowadzanie nowych uczniów do szkolnej społeczności.

2) Jak mogę wesprzeć potrzeby wpływu, sprawczości i decydowania o sobie?

Uczniowie, szczególnie uchodźczy, mogą nosić w sobie silnie niespełnione potrzeby wpływu, sprawczości i decydowania o sobie ze względu na szybką i przymusową relokację. To sprawia, że wejście w przestrzeń wymagająco-oczekującą w szkole może być dla nich szczególnie trudne. Jeszcze nie opadły emocje związane z wyjazdem do innego kraju i zmiany życia, na którą dzieci nie wyraziły zgody, a już trzeba zmierzyć się z ocenami i spełnianiem narzuconych kryteriów bez poczucia wpływu na otaczającą dziecko rzeczywistość.

Propozycje indywidualnego wsparcia dla ucznia przez nauczyciela:

- zapytanie o to, jak uczeń czuje się w szkole, z gotowością na każdą odpowiedź,
- zapytanie, na czym w pierwszej kolejności uczeń chciałby się skupić w szkole i przyjęcie odpowiedzi – niezależnie od tego, czy będzie to nauka, budowanie relacji, czy na początek jedynie spędzenie czasu,
- stworzenie opcji do wyboru na indywidualny rozwój – koncentracja na wybranym przedmiocie przez określony czas. Warto dojść do porozumienia w tym zakresie z pozostałymi nauczycielami przedmiotowymi.

3) *Jak mogę wesprzeć potrzebę sensu?*

Potrzeba sensu może okazać się wyzwaniem dla dzieci uchodźczych i migracyjnych w sytuacji perspektywy kolejnej przeprowadzki do innego kraju (np. do Niemiec) lub oczekiwanego powrotu do Ukrainy. Świadomość tymczasowości pobytu może wpływać demotywacyjnie na uczenie się języka polskiego, czerpanie z zasobów edukacyjnych w polskiej szkole, a nawet na nawiązywanie relacji i przyjaźni. Jeśli dodatkowo uczeń ma niespełnione potrzeby sprawczości i wpływu, podjęcie aktywności w klasie może być szczególnym wyzwaniem.

Wśród uczniów uchodźczych może dodatkowo dochodzić do lęku przed utratą nawiązanych przyjaźni i ponownie doświadczonego cierpienia.

Propozycje indywidualnego wsparcia dla ucznia przez nauczyciela:

- uznanie bez oceniania dla faktu, że uczeń może nie widzieć sensu w wydatkowaniu swojej energii w obliczu tymczasowości pobytu,
- propozycja działań/aktywności wyłącznie w „tu i teraz”,
- propozycja założenia „księgi wspomnień” i nasycenia jej przeżyciami.

4) *Jak mogę wesprzeć potrzebę poczucia własnej wartości?*

Uczniowie, którzy stracili swój dobytek i z dnia na dzień musieli uciec do innego kraju, mogą czuć się gorsi w stosunku do swoich rówieśników w Polsce, m.in. ze względu na status materialny. Dodatkowo utrudnieniem może być bariera językowa i różnice programowe między edukacją w Polsce i w Ukrainie. Czynniki te mogą uderzać w poczucie własnej wartości ucznia.

Propozycje indywidualnego wsparcia dla ucznia przez nauczyciela:

- unikaj wszelkich porównań – nie tylko pomiędzy dziećmi ukraińskimi i polskimi, ale również w obrębie tych grup. Przysłuchiwanie się porównaniom innych może wywoływać lęk przed byciem porównywanym,
- unikaj ocen (dobry, zły, mądry, niemądry, grzeczny, niegrzeczny), a także, tak często, jak to możliwe, ocen cyfrowych. Oceny są pożywką dla porównywania się i w przypadku uczniów doświadczających różnego rodzaju wyzwań działają druzgocąco na poczucie motywacji,
- zamiast ocen i ocen cyfrowych opisuj fakty oraz korzystaj z oceniania kształtującego.

5) *Jak mogę wesprzeć potrzebę akceptacji?*

Uczniowie migracyjni oraz uchodźczy mogą doświadczać lęku przed brakiem akceptacji przez rówieśników. Lęk może mieć odzwierciedlenie w rzeczywistości i wynikać z trudnych relacji z rówieśnikami. Może też jednak być elementem wyobrażenia i wyrazem tęsknoty za serdecznymi kontaktami z ludźmi.

Propozycje indywidualnego wsparcia dla ucznia przez nauczyciela:

- akceptacja to przyjęcie drugiego człowieka z tym, co wnosi w relację. Nie zawsze mamy przestrzeń na każde zachowanie, ale w trudnych momentach

warto skupić się na tym, co uczeń może myśleć, czuć i czego potrzebować w danym momencie (patrz tabela). Wówczas łatwiej jest zrozumieć, co nosi w swoim „plecaku”,

- skorzystaj ze scenariuszy załączonych w materiałach. Ich celem jest pozytywne wzmacnianie uczniów i integracja na poziomie wzajemnej akceptacji i wzmacniania poczucia własnej wartości,

6) Jak mogę wesprzeć potrzebę więzi?

Wyjazd z kraju pochodzenia może narazić dzieci na utratę więzi z bliskimi. W sytuacji uchodźstwa utrata więzi może też wiązać się z traumą straty wynikającą ze śmierci. Dzieci migracyjne i uchodźcze mogą nosić w sobie doświadczenie utraty korzeni, co przekłada się na poczucie bezpieczeństwa. Tym bardziej warto wspierać tych uczniów w poczuciu budowania więzi z klasą oraz lokalną społecznością w nowym miejscu.

Propozycje indywidualnego wsparcia dla ucznia przez nauczyciela:

- skorzystaj ze scenariuszy, szczególnie z rozdziału Integracja,
- przekaz uczniowi / jego rodzicom lub opiekunom listę lokalnych inicjatyw oraz zajęć dla dzieci, młodzieży i dorosłych,
- podkreślaj w czasie zajęć klasowych, że jesteście drużyną, a w waszej grupie drzemie moc.

UWAGA – POLA MINOWE!

Zanim przystąpicie Państwo do realizacji scenariuszy, zachęcamy do uważności w następujących obszarach, które umownie nazwałyśmy polami minowymi.

Pola minowe związane ze zjawiskiem uchodźstwa:

- Wyzwania komunikacyjne związane z nieznaną języka polskiego, a co za tym idzie brak otwartości w relacjach: NIE ROZUMIEM, WIĘC UCINAM KONTAKT.
- Emocje związane z przybyciem do innego kraju z powodu uchodźstwa, np. lęk, niepewność, zawstydzenie, złość, gniew, które mogą wpływać na postawę zamknięcia i wycofania: STRATEGIA PRZETRWANIA, NIE CHCĘ TU BYĆ, CO SIĘ DZIEJE Z MOJĄ RODZINĄ, NIKOGO TU NIE ZNAM.
- Postawa rodziców i opiekunów dziecka: JESTEŚMY TU TYLKO NA CHWILĘ, WIĘC PO CO SIĘ ANGAŻOWAĆ?

SCENARIUSZE ZAJĘĆ

WPROWADZENIE DO SCENARIUSZY ZAJĘĆ

Z wielką przyjemnością oddajemy w Państwa ręce scenariusze zajęć, które mogą Państwo wykorzystać na godzinach wychowawczych. Naszym celem jest wsparcie nauczycieli i uczniów w budowaniu klasowej oraz szkolnej wspólnoty, gdzie każdy czuje się ważny i wartościowy, niezależnie od kraju pochodzenia, biegłości w języku polskim czy też statusu materialnego. Zwracamy się przy tym zwłaszcza w kierunku wsparcia dzieci z Ukrainy, które doświadczyły uchodźstwa i dołączyły do naszej szkolnej wspólnoty. Ich potrzeby w pierwszej kolejności miałyśmy na uwadze, przygotowując dla Państwa te scenariusze. Przy czym wychodzimy z założenia, że aby uczniowie z Ukrainy poczuli się w nowej klasie dobrze, to klasa ta powinna być zintegrowana i zapewniać dobre samopoczucie również wszystkim pozostałym uczniom.

Dlatego też tak duży nacisk został położony na świadomość emocji, na budowanie relacji oraz integrację w poczuciu, że nie jesteśmy tacy sami, ale jednak jesteśmy podobni, zwłaszcza w naszych emocjach i szkolnych zmaganiach. Za to na uczniowskiej różnorodności możemy budować jako na potencjale. To właśnie chcieliśmy Państwu pokazać i mamy nadzieję, że nam się udało.

Integralną częścią naszych scenariuszy jest poradnik kierowany do nauczycieli (pierwsza część tego opracowania). Znajdą w nim Państwo więcej informacji na temat specyfiki ucznia uchodźczego oraz pracy z emocjami i działań na rzecz integracji w zespole klasowym, przedstawionych zarówno od strony teoretycznej, jak też praktycznej. Zachęcamy do sięgnięcia do tego materiału, którego znajomość pozwoli na lepsze wykorzystanie przygotowanych przez nas scenariuszy, jak również na ich modyfikowanie oraz tworzenie własnych w zależności od potrzeb.

W tytule pojawiły się już najważniejsze obszary tematyczne, które zostały podjęte w scenariuszach, komunikacja, integracja i emocje. Najwięcej miejsca zajął

jednak temat emocji, ponieważ założyliśmy, że jest on najbardziej zaniedbany w toku edukacji szkolnej, a szczególnie potrzebny w sytuacji pracy z uczniem z doświadczeniem uchodźstwa. To w tym obszarze niezbędne jest wsparcie psychologiczno-pedagogiczne ucznia z Ukrainy. Dodatkowo pochyliłyśmy się nad adaptacją szkolną, która tak naprawdę jest pierwszym krokiem w kierunku integracji, oraz nad motywacją, ściśle powiązaną z komunikacją w klasie szkolnej, relacjami tam nawiązanymi oraz emocjami towarzyszącymi wszystkim uczestnikom procesu edukacyjnego.

Co ciekawe, wyróżnione przez nas obszary z reguły traktowane są rozłącznie. Oddzielnie koncentrujemy się na komunikacji między uczniami i z nauczycielami. Odrębnie traktujemy temat integracji w ramach społeczności klasowej i szkolnej. Emocje i uczucia są elementem życia szkolnego, lecz nie jego istotą. Najważniejsza jest wszak realizacja założonych celów edukacyjnych, a emocje często przy tym się gubią albo przeszkadzają... Jednocześnie zależy nam na zmotywowanych uczniach, zaangażowanych w naukę. Szukamy różnych sposobów, by tę motywację obudzić. Tylko czy bez pochylenia się nad potrzebami uczniów i ich emocjami jest to w ogóle możliwe? Czy jest szansa na zmotywowanie do nauki dziecka, które nie czuje się dobrze w swojej klasie? Naszym zdaniem nie i dlatego komunikację, emocje i integrację ujmujemy łącznie, traktując działania w ich obszarze jako podstawę dla budowania motywacji ucznia do uczenia się.

Warto jeszcze zapytać, jaki w ogóle jest cel i sens komunikacji i integracji w szkole? Czy chodzi o umiejętność wyrażania siebie? Elegancki i kulturalny dobór słów? Wybór takiego sposobu komunikacji, byśmy mogli zostać usłyszani i zrozumiani? Wspólne osiągnięcie szkolnych celów po odbyciu zajęć integracyjnych? Tak, oczywiście, to też. Jednak prawdziwym i być może mniej oczywistym imperatywem umiejętnej komunikacji i integracji w szkole jest dobre samopoczucie wszystkich podmiotów procesu edukacji, zarówno uczniów, jak i nauczycieli, doświadczanie przyjemnych emocji, takich jak radość, entuzjazm, spokój, zadowolenie czy satysfakcja. Uczuć tych możemy doświadczyć dzięki spełnionym potrzebom. Dobra

komunikacja i integracja z rówieśnikami i nauczycielami są sposobem na to, by ważne dla nas potrzeby spełnić, o czym więcej piszemy w naszym poradniku oraz w samych scenariuszach.

Dzieci z doświadczeniem uchodźstwa znajdują się w specyficznym położeniu. Musimy jako nauczyciele w szczególności pochylić się nad ich zaniedbanymi potrzebami. Ich potrzeba bezpieczeństwa jest mocno nadwyrężona przez konsekwencje wojny – wyjazd z kraju, rozłąkę z bliskimi, niepewną przyszłość, tęsknotę za przeszłością... Do głosu może dochodzić również brak poczucia wpływu na rzeczywistość, uczucie niezgody i gniewu, a także wstydu i poczucia winy. To tygiel emocji i potrzeb, których doświadczają dzieci. Dorosłym jest niekiedy trudno poradzić sobie, gdy życie zmienia się o 180 stopni, i to bez naszej woli, a co dopiero dzieciom. To one potrzebują w tej nowej sytuacji szczególnej opieki oraz wsparcia w radzeniu sobie z trudnościami.

Przygotowane scenariusze mają Państwu pomóc w pracy z uczniem właśnie w obszarach komunikacji, integracji, motywacji oraz radzenia sobie z emocjami. Zostały one opracowane tak, by uczniowie mogli czuć się bezpiecznie, doświadczać akceptacji, a ich przeświadczenie o własnej wartości, przynależności i „byciu widzianymi” mogły się rozwijać.

KOMUNIKACJA

Scenariusz I

Temat: Fakty i opinie

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6, 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- plecaki uczniów wraz z ich zawartością

Przygotowanie:

- ✓ Wcześniejsze poinformowanie uczniów, że w czasie lekcji będziemy korzystali z ich plecaków jako „rekwizytu” do ćwiczenia.

Cele:

- poznanie się uczniów na poziomie tego, co widoczne, i tego, co ukryte
- umiejętność rozróżniania faktów od interpretacji
- integracja poprzez pracę w parach
- umiejętność komunikowania w sposób „Widzę...” i „Wydaje mi się...”

Przebieg zajęć

Krok 1 – Co mieści w sobie Twój plecak? (5 min)

Nauczyciel prosi, by uczniowie położyli na stołach swoje plecaki i wyjęli z nich ich zawartość. Warto zaznaczyć, że jeśli mają w plecakach rzeczy, których nie chcą pokazywać, nie muszą ich wyciągać.

W ćwiczeniu chodzi o to, by uczniowie mogli zobaczyć, że noszą w plecakach bardzo wiele podobnych rzeczy – książki, zeszyty, piórniki, telefony, portfele, wodę itp.

Krok 2 – Świadome pakowanie plecaka (10 min)

Nauczyciel: *Czy zdajecie sobie sprawę, co oprócz rzeczy potrzebnych do szkoły przynosicie jeszcze w Waszych plecakach? To rzeczy, których nie widać, np. stres związany z kartkówką lub sprawdzianem, tęsknotę za ważną dla Was osobą, to, że jesteście wyspani lub nie, to, że wczoraj jedliście coś dobrego lub coś, co Wam nie smakowało. Tych rzeczy może być mnóstwo, ale ich nie widać. Dlatego chciałabym/chciałbym zapytać, czy zechcielibyście ujawnić, co przynosicie w Waszych plecakach oprócz książek.*

Nauczyciel zapisuje na tablicy zdanie: *W moim plecaku oprócz rzeczy do szkoły mam...*

Uczniowie mogą udzielić odpowiedzi na głos lub napisać je na kartkach. Ostatecznie chodzi o to, by mogli się nawzajem usłyszeć, jednak bez presji wypowiedzania się na forum.

Zdania pomocnicze:

- *Być może w Waszych plecakach jest coś, co Was cieszy lub smuci.*
- *Być może w Waszych plecakach są sprawy, o których chcecie powiedzieć wszystkim, lub takie, które wolicie zostawić dla siebie.*

WAŻNE!

Niezależnie od tego, czy klasa będzie bardzo aktywna, czy raczej wyciszona, ćwiczenie będzie miało swoją wartość. W przypadku aktywności uczniowie dowiedzą się wiele o koleżankach i kolegach. W przypadku braku aktywności uczniowie przekonają się, że nie zawsze to, co widać, jest wszystkim, co się dzieje (tu

ważne podsumowanie nauczyciela). Nauczyciel może nawiązać do doświadczeń dzieci z Ukrainy, ale z dużą wrażliwością. Nie chodzi o to, by skupiać się wyłącznie na ich doświadczeniach, co mogłoby je stygmatyzować, ale aby uwrażliwić wszystkich uczniów na to, że możemy mieć w plecakach również trudne sprawy, o których inni nie wiedzą.

Ta część może mieć zatem charakter luźnej pogadanki, ze szczególnym uwzględnieniem uważnej roli nauczyciela, który, słuchając, podsumowując odpowiedzi i wyciągając wnioski, może nakreślić dzieciom obraz ich różnorodności i wartości z niej płynącej.

Krok 3 – Widzę, wydaje mi się (15 min na przedstawienie faktów i interpretacji na forum klasy oraz 10 min na pracę w parach – po 5 min na osobę; razem 25 min)

Nauczyciel podaje przykład na różnicę między faktami i ich interpretacją. Staje na środku sali i pyta:

Co widzicie, gdy na mnie patrzycie?

Fakty to na przykład: kolor ubioru, noszenie kolczyków lub nie, ułożenie ciała w określony sposób (trzymanie ręki na boku), kolor włosów, oczu itp.

Interpretacje to wszystkie rzeczy, których nie można potwierdzić definitywnie tylko na podstawie tego, co widzimy, na przykład jaki jest mój ulubiony kolor, to, czy mam teraz dobry humor lub zły, czy coś mi się podoba lub nie. Do momentu, gdy coś nie zostanie ujawnione i potwierdzone, nie jest to fakt. Można powiedzieć: *Dziś mam na sobie biały sweter. Może wydawać Wam się, że to mój ulubiony kolor. Nie jest to prawda. Moim ulubionym kolorem jest niebieski* – w tym momencie ta informacja jest faktem.

WAŻNE!

Istotą ćwiczenia jest to, by dzieci mogły uświadomić sobie różnicę między faktami a interpretacjami. Dlatego jeśli będą się mylić, warto kontynuować ćwiczenie, aż uchwycą różnicę.

W dalszej kolejności nauczyciel dzieli uczniów na pary.

W parach uczniowie rozmawiają według następującego schematu:

Osoba A, siedząc naprzeciw osoby B:

Widzę... (i tu wymienia wszystkie rzeczy, które widzi w osobie B, np. *Widzę, że masz niebieskie spodnie, czarne buty itp.*)

Wydaje mi się, że... (i tu wymienia interpretacje, np. *że lubisz słuchać...*)

Następnie osoba B potwierdza prawdziwość interpretacji lub jej zaprzecza.

Gdy to się stanie, następuje zamiana w parach.

Krok 4 – Podsumowanie (ok. 5 min)

Nauczyciel podsumowuje lekcję, nawiązując do plecaków. Pokazuje dzieciom, że to, co widać, nie jest jedyną prawdą o drugim człowieku. To, co nam się wydaje, też nie musi być prawdą o drugim człowieku. Dlatego ważna jest rozmowa, komunikacja, by móc się dowiedzieć, kim jest osoba, z którą mamy do czynienia, oraz by móc zaprezentować, kim my jesteśmy.

Scenariusz II

Temat: Plecak szczęścia

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6, 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- kartki A4 (liczba osób w klasie + dla nauczyciela)
- lista z imionami i nazwiskami uczniów oraz nauczyciela (liczba osób w klasie oraz jedna dodatkowa dla nauczyciela)

Przygotowanie:

- ✓ Przygotowanie kartek A4.
- ✓ Wydrukowanie listy z imionami i nazwiskami uczniów oraz nauczyciela.

Cele:

- wzmocnienie uczniów w zakresie świadomości roli w klasie oraz poczucia własnej wartości
- komunikowanie się uczniów między sobą
- wspieranie dobrostanu psychicznego uczniów
- stworzenie możliwości nawiązania kontaktu między uczniami, którzy normalnie rzadko ze sobą rozmawiają

Przebieg zajęć

Krok pierwszy – Jestem ważny/ważna dla klasy, bo...

Nauczyciel: *Wiele już wiemy o sobie nawzajem. Jesteśmy z różnych miejsc i mamy różne doświadczenia oraz przeżycia. Jednak wszyscy jesteśmy tak samo **ważni**. Dziś właśnie o tym będziemy mówić. Każda z osób w klasie jest ważnym ogniwem w całym naszym zespole. Bez tej osoby klasa byłaby inna. Zależy mi, by w naszej klasie wszyscy czuli się szczęśliwi i wyjątkowi, ważni dla pozostałych osób i klasy jako zespołu.*

Nauczyciel rozdaje uczniom listy z nazwiskami oraz czyste kartki. Prosi, by na czystych kartkach wpisali na górze swoje imię i nazwisko, a następnie zdanie:

Jestem ważny/ważna dla klasy, bo... (30 min)

Uczniowie zaczynają od wpisania na kartce, dlaczego sami uważają, że są ważni dla klasy. Gdy to zrobią, mogą na swojej liście „odhaczyć” własne nazwisko. Następnie uczniowie zbierają wspierające informacje zwrotne od siebie nawzajem. Ćwiczenie kończy się, gdy każdy uczeń ma „odhaczone” wszystkie nazwiska na liście.

UWAGA

Jeśli w dniu wykonywania ćwiczenia ktoś jest nieobecny, warto wrócić do tej osoby / tych osób na następnej lekcji. Dzięki temu wszyscy uczniowie będą tak samo traktowani.

WAŻNE!

Istotą ćwiczenia jest wzmocnienie każdego ucznia. Dlatego warto podkreślić, że to, co pojawi się na kartkach, ma wspierać i pozytywnie wzmacniać, a zatem to, co napiszemy, powinno być życzliwe.

Może się zdarzyć, że uczeń będzie miał trudność z wpisaniem informacji, ponieważ będzie poszukiwał czegoś wyjątkowego, zamiast odnaleźć wyjątkowość w „normalności” zarówno wobec siebie, jak i innych. Dlatego warto podkreślić, że wyjątkową codzienność i wyjątkowe relacje buduje się z prostych rzeczy – choćby z obecności.

Krok 2 – Twój plecak szczęścia (15 min)

Uczniowie siadają z wypełnionymi kartkami na swoich miejscach i mają chwilę, by zapoznać się z tym, co zostało napisane.

Nauczyciel: *Mam nadzieję, że to, co czytacie, uszczęśliwia Was. Poproszę Was o to, by każdy/każda z Was przeczytał/przeczytała jedną rzecz, która zwróciła Waszą uwagę. Czytając, zaczniście od:*

Jestem ważny / jestem ważna (dla...), bo...

Warto posłużyć się tu listą obecności. Dzięki temu nikt nie zostanie pominięty, ale też wyczytywanie nazwisk może nabrać wymiaru „ważnej obecności” każdej osoby w klasie.

Gdy każdy uczeń zabierze głos, nauczyciel odczytuje jedną rzecz ze swojej kartki. Na koniec dziękuje uczniom i mówi:

Niech to, co macie na kartkach, przypomina Wam o tym, jak ważni jesteście. Noście te kartki w swoim plecaku i zaglądale do nich szczególnie wtedy, gdy macie trudniejszy dzień.

ADAPTACJA

Scenariusz I

Temat: W nowej szkole

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- tablica
- karteczki w dwóch kolorach, żeby zapisać hasła
- markery
- magnesy lub taśma mocująca

Przygotowanie:

- ✓ Przygotowanie materiałów z powyższej listy.

Cele:

- dzielenie się doświadczeniami związanymi ze zmianą szkoły
- poznanie przez uczniów specyfiki szkoły ukraińskiej oraz polskiej, koncentrowanie się na mocnych stronach obu systemów edukacji
- kształtowanie postawy otwartości i empatii, zwłaszcza wobec osób, które dołączą do zespołu klasowego i społeczności szkolnej
- integracja zespołu klasowego poprzez współpracę, tworzenie wspólnoty doświadczeń oraz lepsze wzajemne poznanie się

Przebieg zajęć

Krok 1 – powitanie i wprowadzenie tematu, burza mózgów (10 min)

Nauczyciel pyta, kto kiedyś zmieniał szkołę bądź chociaż klasę. Zapisuje na tablicy hasło „nowa szkoła” i prosi o podanie uczuć, które się pojawiają w momencie wejścia do nowej szkoły/klasy. Burzę mózgów warto podsumować. Powinno się okazać, że doświadczenie zmiany szkoły dotyczy nie tylko uczniów pochodzenia ukraińskiego.

Pytania pomocnicze

- *Jak się czuliście w pierwszych dniach w nowej klasie?*
- *Czy ktoś Wam pomógł odnaleźć się w nowej szkole? Kto? W jaki sposób?*
- *Co Was zdziwiło w nowej szkole/klasie? Co było inne/nowe?*

Krok 2 – Praca w parach (15 min)

Nauczyciel dzieli uczniów na kilkusobowe zespoły, przydzielając przy tym do różnych grup uczniów z Ukrainy lub z innych krajów oraz tych z doświadczeniem zmiany szkoły w Polsce. „Kapitanem” każdej grupy jest uczeń, który doświadczył zmiany. Grupa zapisuje hasłowo na karteczkach, co podobało się w starej szkole oraz co podoba się w nowej (np. obiady szkolne, koledzy z klasy, lekcje WF-u, wyjścia do teatru itp.). W trakcie pracy w grupach można w razie potrzeby wspierać się tłumaczem.

Krok 3 – Omówienie pracy w grupach na forum

Uczniowie prezentują wyniki swojej pracy, przyklejając na tablicy po jednej stronie plusy starej szkoły, po drugiej zaś nowej i omawiając krótko podane hasła. Jeżeli coś się powtarza, nic nie szkodzi – doklejamy karteczkę w to samo miejsce. W razie potrzeby uczniowie z Polski występują w imieniu kolegów z Ukrainy, prezentując ich opinie.

Nauczyciel podsumowuje wyniki prac uczniów. Zadaje pytanie, czy jest coś, co warto przenieść ze starej do nowej szkoły i zachęca uczniów do swobodnych wypowiedzi oraz dzielenia się swoimi doświadczeniami.

Krok 4 – Podsumowanie i zakończenie

Podsumowując, nauczyciel prosi o sformułowanie kilku wskazówek dotyczących tego, w jaki sposób można przygotować szkołę i klasę na przyjęcie nowego ucznia, który pochodzi z innego kraju i nie mówi dobrze po polsku.

Nauczyciel zapisuje na tablicy **pytanie**:

Jak przygotować klasę i szkołę na przyjęcie nowego ucznia?

oraz pomysły uczniów, dziękując im za wspólną pracę i prosząc o wsparcie w procesie przyjmowania nowych osób do ich społeczności.

UWAGA: zajęcia powinny odbywać się w pozytywnej atmosferze, przy założeniu, że koncentrujemy się na pozytywach szkoły oraz na budowaniu więzi z nowym środowiskiem. Wskazanie różnic i wyjaśnienie ich źródeł może być przy tym pomocne.

Scenariusz II

Temat: W naszej szkole – tworzymy grę planszową

Czas trwania: 60–90 min (w zależności od możliwości)

Klasa: 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

UWAGA: uczniowie pracują w zespołach 3–5-osobowych (wielkość zespołów zależy od liczebności klasy)

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- duże arkusze białego papieru, najlepiej brystolu
- papier A4 biały
- pisaki w min. 4 kolorach (zestaw dla każdej grupy, min. 6)
- klej i nożyczki (min. 6 sztuk, dla każdej grupy)
- gra planszowa jako przykład (może być z jakiegoś dziecięcego czasopisma)

Przygotowanie:

- ✓ Przygotowanie materiałów z powyższej listy.
- ✓ Przygotowanie sali pod kątem pracy w grupach na dużych arkuszach papieru.

Cele:

- dzielenie się przez uczniów opiniami na temat szkoły oraz swoimi doświadczeniami z nią związanymi
- koncentrowanie się na mocnych stronach szkoły, budowanie poczucia związku ze szkołą i społecznością
- integracja zespołu klasowego poprzez współpracę oraz lepsze wzajemne poznanie się

Przebieg zajęć

Krok 1 – powitanie i wprowadzenie zasad pracy na lekcji

Nauczyciel przedstawia temat i cel zajęć. Dzieli uczniów na kilkusobowe zespoły. Każda z grup ma za zadanie stworzenie gry planszowej, która będzie przedstawiać szkołę i obowiązujące w niej zasady. Prosi o kulturalne zachowanie i odpowiedni dobór zadań w ramach gry, tak żeby nikogo nie obrażać. Szkoła zaprezentowana w grze może być odwzorowaniem szkoły, gdzie uczą się uczniowie, bądź też tej, do której wcześniej uczęszczał któryś z nich. Może też być „szkołą idealną”, wymyśloną.

Każda z grup ma dowolność w wyborze. Gra powinna mieć tytuł, który będzie nazwą szkoły.

Nauczyciel pokazuje grę planszową jako przykład i omawia zasady rządzące wyścigiem na planszy.

Krok 2 – praca w grupach i tworzenie gry

Uczniowie pracują w zespołach, tworząc grę oraz instrukcję do niej.

Krok 3 – omówienie na forum efektów pracy w grupach

Przedstawiciele grup omawiają na forum klasy stworzoną przez siebie grę.

Nauczyciel prosi o wyjaśnienie, skąd pomysł na grę i czy jej twórcy chcieliby się w takiej szkole uczyć. Jeśli tak, to dlaczego? Skąd czerpali inspiracje do swojej gry?

Jeżeli inspiracją była szkoła, w której się uczą, nauczyciel dodatkowo pyta całą klasę, czy są jakieś panujące w szkole zasady, które uczniowie chcieliby zmienić. Co można ulepszyć?

Krok 4 – dyskusja i podsumowanie

Nauczyciel zapisuje na tablicy nazwy gier stworzonych przez uczniów i prosi wszystkich uczestników zajęć o postawienie kropki (punktu) przy grze prezentującej szkołę, w której najbardziej chcieliby się uczyć. Jest to punkt wyjścia do dyskusji na temat tego, co lubimy w naszej szkole oraz co ewentualnie warto w niej zmienić.

Zajęcia można kontynuować w późniejszym terminie. W przypadku gdy mamy do dyspozycji tylko jedną jednostkę lekcyjną, uczniowie mogą dostać do domu zadanie dokończenia swoich prac. Na kolejnych zajęciach można wtedy zagrać w stworzone przez uczniów gry, łącząc to z dyskusją podsumowującą.

INTEGRACJA

Scenariusz I

Temat: Jaki jest Twój talent? (cz. I)

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6 i 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- ćwiczenie „Jaki jest Twój talent?” – wersja dla klas 4–6 lub 7–8 (dla dzieci ukraińskich wersja tłumaczona)

Przygotowanie:

- ✓ Wydrukowanie ćwiczenia „Jaki jest Twój talent”. Liczba: po jednym egzemplarzu na ucznia.

UWAGA! Proszę zwrócić uwagę na wersję dla klas 4–6 lub 7–8 oraz na wersję w języku polskim i z tłumaczeniem na język ukraiński.

Cele:

- integracja klasy ze szczególnym uwzględnieniem włączenia dzieci uchodźczych
- świadomość potencjału klasy definiowanego indywidualnymi zasobami uczniów
- zauważenie talentów własnych i cudzych
- przełamanie postawy dzielącej zespół klasowy na „obozy”, dwie grupy: „my Polacy – oni Ukraińcy” na rzecz postrzegania klasy jako wspólnoty: „MY – UCZNIOWIE” w kontekście tego, co wspólnie możemy tworzyć

Przebieg zajęć

Krok 1: Powitanie i wprowadzenie tematu (5 min)

Nauczyciel: *Witajcie. Dziś porozmawiamy o talentach. Mam nadzieję, że każdy i każda z Was ma świadomość choć jednej rzeczy, w której jest dobry/dobra.*

Krok 2: Co to jest talent? (burza mózgów) (10 min)

Nauczyciel: *Na początek zadam pytanie – co to jest talent?*

Intencją ćwiczenia jest wypracowanie wspólnej definicji talentu, z którą utożsamia się wszyscy uczniowie. By do niej dojść, warto uwzględnić wszystkie wypowiedzi uczniów, notując je na tablicy. Gdy już wybrzmia, nauczyciel podsumowuje je w formie definicji i sprawdza z uczniami, czy właśnie to mieli na myśli.

Krok 3: Jaki jest Twój talent, jakie są Twoje talenty? (15 min)

Nauczyciel rozdaje uczniom karty pracy z obszarami potencjalnych talentów. Zadaniem ucznia jest zaznaczyć wszystkie zdania, z którymi się zgadza. Zdania, z którymi się nie zgadza, zostawia bez oznaczenia. Jeśli uczeń czuje wątpliwości, czy ma dany talent/potencjał/umiejętność, wówczas przy zdaniu wpisuje +/-.

Po udzieleniu odpowiedzi na pytania dzieci podliczają swoje odpowiedzi, oznaczając wszystkie zdania „+” (jako „tak”) i „?” (dla „być może – nie jestem pewna/pewien”). W tabeli wpisują zliczone znaki. Następnie zaznaczają w kółko znaczek, przy którym mają największą liczbę.

* Przy tworzeniu ćwiczenia zainspirowano się 34 talentami według metodologii Galupa. Nie jest ono jednak jego rzeczywistym odzwierciedleniem.

Krok 4: Kategorie talentów (10 min)

Nauczyciel zapisuje na tablicy legendę kategorii talentów – znaczek i nazwę (bez opisu) – dopiero gdy dzieci rozwiążą test.

- INSPIRATOR (opowiedz o swoim talencie i zainspiruj innych)
- POMOCNIK (wysłuchaj, porozmawiaj, pomóż, jeśli możesz)
- DZIAŁACZ (poprowadź, zorganizuj, zaplanuj, zrealizuj)
- MEDIATOR (zadbaj o dobrą atmosferę, rozbaw, pogódź, rozwiąż konflikt, znajdź rozwiązanie)

Następnie pyta:

Kto w naszej klasie jest Inspiratorem? Wpisuje imiona Inspiratorów.

Kto w naszej klasie jest Pomocnikiem? Wpisuje imiona Pomocników.

Kto w naszej klasie jest Działaczem? Wpisuje imiona Działaczy.

Kto w naszej klasie jest Mediatorem? Wpisuje imiona Mediatorów.

Krok 5: Podsumowanie

Nauczyciel: *W naszej klasie mamy ... (podaj liczbę Inspiratorów, Pomocników, Działaczy, Mediatorów). Ja jestem... (zachęcamy nauczycieli do wykonania testu dla klas 7–8 i podzielenia się wynikiem z uczniami). Na następnej lekcji wychowawczej dowiemy się, co z tymi wynikami zrobić.*

Na koniec nauczyciel rozdaje uczniom karty z objaśnieniem cech Inspiratora, Pomocnika, Działacza i Mediatora.

Załączniki do Scenariusza:

Załącznik 1. Ćwiczenie „Jaki jest Twój talent?” (klasy 4–6) – w języku polskim

Załącznik 2. Ćwiczenie „Jaki jest Twój talent?” (klasy 7–8) – w języku polskim

Załącznik 3. Charakterystyka w języku polskim (rozwiązanie testu)

Załącznik 4. Ćwiczenie „Jaki jest Twój talent?” (klasy 4–6) – w języku polskim i ukraińskim

Załącznik 5. Ćwiczenie „Twój talent?” (klasy 7–8) – w języku polskim i ukraińskim

Załącznik 6. Charakterystyka w języku polskim i ukraińskim (rozwiązanie testu)

JAKI JEST TWÓJ TALENT? (test dla klas 4–8) – załącznik 1

Zaznacz wszystkie odpowiedzi, które uważasz za prawdziwe. Wpisz znak „+” przy tych odpowiedziach. Jeśli wahasz się przy którejś odpowiedzi, dopisz przy niej znak „?”.

- Potrafię rysować/malować. 🌳
- Umiem organizować różne rzeczy. 🌳
- Potrafię się skupić. ❤️
- Umiem tańczyć. 🔥
- Potrafię opiekować się zwierzętami. 🔥
- Mam talent do języków obcych. ❤️
- Potrafię pisać wypracowania/wiersze. ❤️
- Potrafię rozmawiać z różnymi osobami. ❤️
- Wierzę w siebie. 🌟
- Lubię rywalizować z innymi. 🌟
- Zauważam, jak się czują inni. ❤️
- Mam talent aktorski. 🔥
- Jestem osobą cichą. ❤️
- Umiem śpiewać. 🔥
- Potrafię słuchać. ❤️

- Potrafię opowiadać. 🌳
- Umiem grać na instrumencie. 🔥
- Pomagam innym, by mogli czuć się lepiej. ❤️
- Umiem rozśmieszyć. ☀️
- Umiem biologię/chemię/geografię/fizykę/informatykę/matematykę. ❤️
- Jestem kreatywny/kreatywna. 🌳
- Rzadko się kłócę. ☀️
- Umiem się uczyć. ❤️
- Potrafię pocieszyć innych. ❤️
- Potrafię wytłumaczyć komuś zadanie. ❤️
- Mam talent sportowy. 🌳

Wynik:

Policz poszczególne znaki i zapisz wyniki w tabeli.

JAKI JEST TWÓJ TALENT? (test dla klas 7–8) – załącznik 2

Zaznacz wszystkie odpowiedzi, które uważasz za prawdziwe. Wpisz znak „+” przy tych odpowiedziach. Jeśli wahasz się przy którejś odpowiedzi, dopisz przy niej znak „?”.

- Jestem systematyczny/systematyczna. 🌳
- Potrafię naprawić coś, co się popsuło. ❤️
- Potrafię rysować/malować. 🔥
- Mam zdolności organizacyjne. 🌳
- Potrafię się skupić. 🌳
- Mam zdolności taneczne. 🔥
- Potrafię opiekować się zwierzętami. 🔥
- Znam się na ekologii. 🔥
- Potrafię być osobą bezstronną. ❤️
- Jestem osobą rozważną. ☀️
- Mam talent do języków obcych. ❤️
- Jestem wytrwały/wytrwała. 🌳
- Potrafię pisać wypracowania/wiersze. ❤️
- Potrafię być przywódcą. 🌳
- Mam urok osobisty. 🔥

- Angażuję się, gdy na czymś mi zależy. 🌳
- Potrafię rozmawiać z różnymi osobami. 🌳
- Wierzę w siebie. ☀️
- Lubię rywalizować z innymi. ☀️
- Jestem dobry/dobra z matematyki. ❤️
- Potrafię przekonać innych do moich pomysłów. 🌳
- Jestem osobą empatyczną (zauważam, jak się czują inni). ❤️
- Mam talent aktorski. 🔥
- Potrafię dopasować się do grupy. ☀️
- Umiem śpiewać. 🔥
- Potrafię słuchać. ❤️
- Potrafię opowiadać. 🌳
- Umiem grać na instrumencie. 🔥
- Potrafię pogodzić uczniów w klasie. ❤️
- Pomagam innym, by mogli czuć się lepiej. ❤️
- Mam często dobry humor. ☀️
- Umiem rozbawić innych. ☀️
- Umiem biologię/chemię/geografię/fizykę/informatykę. ❤️
- Jestem kreatywny/kreatywna. 🌳
- Rzadko się kłóczę. ☀️

- Potrafię dobrze planować. 🌳
- Jestem marzycielem/marzycielką. 🔥
- Uczę się na błędach. 🌳
- Potrafię zbierać informacje. 🌳
- Umiem się uczyć. ❤️
- Potrafię pocieszyć innych. ❤️
- Potrafię wytłumaczyć komuś zadanie. ❤️
- Mam talent sportowy. 🔥

Wynik:

Policz poszczególne znaki i zapisz wyniki w tabeli.

🔥	❤️	🌳	☀️

Kim jesteś? – załącznik 3

 INSPIRATOR – osoba, która ma talent do inspirowania innych. Ma własne zainteresowania, jest gotowa poświęcić na nie czas i energię. Zdarza się, że robi rzeczy, o których inne osoby nie wiedzą. Bywa też tak, że z chęcią o nich opowiada. Warto zapytać Inspiratora, co robi poza szkołą. Może okazać się bowiem, że i dla Ciebie okaże się to ciekawe i będziesz chciał/chciała spróbować. Jeśli jesteś Inspiratorem, spróbuj opowiedzieć o swoim talencie, by zainspirować innych. Chyba że wolisz zachować go w tajemnicy.

 POMOCNIK – osoba, która ma talent wspierania innych. Jest dobrym słuchaczem i rozmówcą. Potrafi pocieszyć w trudnych sytuacjach i zaopiekować się trudnymi emocjami, np. strachem lub złością. Może też pomóc w lekcjach, ponieważ zna się na przedmiotach szkolnych. Pomocnika możesz poprosić o pomoc. Jeśli sam/sama jesteś Pomocnikiem, wysłuchaj, porozmawiaj, wesprzyj innych. Pamiętaj jednak, by dbać również o siebie i swoje moce.

 DZIAŁACZ – osoba, która ma talent organizowania przedsięwzięć. Potrafi zaplanować, zrealizować, zachęcić do udziału w wydarzeniu i przekonać innych do swoich pomysłów. Z Działaczem nie będziesz się nudzić. Wnet znajdzie okazję, by działać. Jeśli sam/sama jesteś działaczem, poprowadź klasę, zorganizuj, zaplanuj, zrealizuj wydarzenie. Pamiętaj jednak, że możesz zaprosić innych do współpracy i nie musisz wszystkiego robić sam/sama.

 MEDIATOR – osoba, której talentem jest wnoszenie wyjątkowej atmosfery do grupy. Potrafi pogodzić kłóące się osoby, rozbawić żartami, znaleźć rozwiązanie trudnej sytuacji, naprawić coś, co się popsuło – wśród rzeczy i wśród relacji. Z Mediatorem w klasie jest wesoło i bezpiecznie. Jeśli Ty jesteś Mediatorem, zadbaj o dobrą atmosferę, rozbaw, pogódź, rozwiąż konflikt, szukaj rozwiązań. Pamiętaj też, że Inspirator, Pomocnik i Działacz mogą Ci pomóc.

JAKI JEST TWÓJ TALENT? [ЯКИЙ ВАШ ТАЛАНТ?] (test dla klas 4–6)

– załącznik 4

Zaznacz wszystkie odpowiedzi, które uważasz za prawdziwe. Wpisz znak + przy tych odpowiedziach. Jeśli wahasz się przy którejś odpowiedzi, dopisz przy niej znak „?”.

[Виберіть усі відповіді, які ви вважаєте вірними. Поставте знак + біля цих відповідей. Якщо ви вагаєтеся щодо будь-якої відповіді, поставте біля неї знак „?”]

- Potrafię rysować/malować [Я вмію малювати]. 🌳
- Umiem organizować różne rzeczy [Я можу організувати різні речі]. 🌳
- Potrafię się skupić [Я можу зосередитися]. ❤️
- Umiem tańczyć [Я вмію танцювати]. 🔥
- Potrafię opiekować się zwierzętami [Я вмію доглядати за тваринами]. 🔥
- Mam talent do języków obcych [Маю талант до іноземних мов]. ❤️
- Potrafię pisać wypracowania/wiersze [Я можу писати есе/вірші]. ❤️
- Potrafię rozmawiać z różnymi osobami [Я можу спілкуватися з різними людьми]. ❤️
- Wierzę w siebie [Я вірю в себе]. 🌟
- Lubię rywalizować z innymi [Я люблю змагатися з іншими]. 🌟
- Zauważam, jak się czują inni [Я помічаю почуття інших]. ❤️
- Mam talent aktorski [Маю акторський талант]. 🔥
- Jestem osobą cichą [Я тиха людина]. ❤️
- Umiem śpiewać [Я вмію співати]. 🔥
- Potrafię słuchać [Я вмію слухати]. ❤️

- Potrafię opowiadać [Я можу розповідати історії]. 🌳
- Umiem grać na instrumencie [Я вмю грати на інструменті]. 🔥
- Pomagam innym, by mogli czuć się lepiej [Я допомагаю іншим почуватися краще]. ❤️
- Umiem rozśmieszyć [Я можу тебе розсмішити]. ☀️
- Umiem biologię/chemię/geografię/fizykę/informatykę/matematykę [Я знаю біологію/хімію/географію/фізику/інформатику/математику]. ❤️
- Jestem kreatywny/kreatywna [Я творчий]. 🌳
- Rzadko się kłócę [Я рідко сперечаюся]. ❤️
- Umiem się uczyć [Я можу вчитися]. ❤️
- Potrafię pocieszyć innych [Я можу втішати інших]. ❤️
- Potrafię wytłumaczyć komuś zadanie [Я можу комусь пояснити завдання]. ❤️
- Mam talent sportowy [Маю спортивний талант]. 🌳

Wynik [Результат]:

Policz poszczególne znaki i zapisz wyniki w tabeli [Полічіть окремі символи та запишіть результати в таблицю].

JAKI JEST TWÓJ TALENT? [ЯКИЙ ВАШ ТАЛАНТ?] (test dla klas 7–8)

– załącznik 5

Zaznacz wszystkie odpowiedzi, które uważasz za prawdziwe. Wpisz znak „+” przy tych odpowiedziach. Jeśli wahasz się przy którejś odpowiedzi, dopisz przy niej znak „?”.

[Виберіть усі відповіді, які ви вважаєте вірними. Поставте знак + біля цих відповідей. Якщо ви вагаєтеся щодо будь-якої відповіді, поставте біля неї знак „?”.

- Jestem systematyczny/systematyczna [Я систематичний]. 🌳
- Potrafię naprawić coś, co się popsuło [Я можу полагодити те, що зламано].
❤️
- Potrafię rysować/malować [Я вмю малювати]. 🔥
- Mam zdolności organizacyjne [Маю організаторські здібності]. 🌳
- Potrafię się skupić [Я можу зосередитися]. 🌳
- Mam zdolności taneczne [Володію танцями]. 🔥
- Potrafię opiekować się zwierzętami [Я вмю доглядати за тваринами]. 🔥
- Znam się na ekologii [Знаю про екологію]. 🔥
- Potrafię być osobą bezstronną [Я можу бути неупередженою людиною]. ❤️
- Jestem osobą rozważną [Я вдумлива людина]. 🌟
- Mam talent do języków obcych [Маю талант до іноземних мов]. ❤️
- Jestem wytrwały/wytrwała [Я наполегливий]. 🌳
- Potrafię pisać wypracowania/wiersze [Я можу писати есе/вірші]. ❤️
- Potrafię być przywódcą [Я можу бути лідером]. 🌳
- Mam urok osobisty [Маю особисту чарівність]. 🔥

- Angażuję się, gdy na czymś mi zależy [Я долучаюся, коли мене щось хвилює]. 🌳
- Potrafię rozmawiać z różnymi osobami [Я можу спілкуватися з різними людьми]. 🌳
- Wierzę w siebie [Я вірю в себе]. 🌟
- Lubię rywalizować z innymi [Я люблю змагатися з іншими]. 🌟
- Jestem dobry/dobra z matematyki [Я добре володію математикою]. ❤️
- Potrafię przekonać innych do moich pomysłów [Я можу переконати інших слідувати моїм ідеям]. 🌳
- Jestem osobą empatyczną (zauważam, jak się czują inni) [Я емпатична людина (помічаю почуття інших)]. ❤️
- Mam talent aktorski [Маю акторський талант]. 🎭
- Potrafię dopasować się do grupy [Я можу вписатися в групу]. 🌟
- Umiem śpiewać [Я вмю співати]. 🎤
- Potrafię słuchać [Я вмю слухати]. ❤️
- Potrafię opowiadać [Я можу розповідати історії]. 🌳
- Umiem grać na instrumencie [Я вмю грати на інструменті]. 🎸
- Potrafię pogodzić uczniów w klasie [Вмю помирити учнів на уроці]. ❤️
- Pomagam innym, by mogli czuć się lepiej [Я допомагаю іншим почуватися краще]. ❤️

- Mam często dobry humor [Я часто перебуваю в гарному настрої]. 🌟
- Umiem rozbawić innych [Я можу розсмішити інших]. 🌟
- Umiem biologię/chemię/geografię/fizykę/informatykę [Я знаю біологію/хімію/географію/фізику/інформатику]. ❤️
- Jestem kreatywny/kreatywna [Я творчий]. 🌳
- Rzadko się kłóczę [Я рідко сперечаюся]. 🌟
- Potrafię dobrze planować [Я вмію добре планувати]. 🌳
- Jestem marzycielem/marzycielką [Я мрійник]. 🔥
- Uczę się na błędach [Я вчуся на помилках]. 🌳
- Potrafię zbierać informacje [Я можу збирати інформацію]. 🌳
- Umiem się uczyć [Я можу вчитися]. ❤️
- Potrafię pocieszyć innych [Я можу втішати інших]. ❤️
- Potrafię wytłumaczyć komuś zadanie [Я можу комусь пояснити завдання]. ❤️
- Mam talent sportowy [Маю спортивний талант]. 🔥

Wynik [Результат]:

Policz poszczególne znaki i zapisz wyniki w tabeli [Полічіть окремі символи та запишіть результати в таблицю].

Kim jesteś? [Хто ти?] – załącznik 6

🔥 INSPIRATOR – osoba, która ma talent do inspirowania innych. Ma własne zainteresowania, jest gotowa poświęcić na nie czas i energię. Zdarza się, że robi rzeczy, o których inne osoby nie wiedzą. Bywa też tak, że z chęcią o nich opowiada. Warto zapytać Inspiratora, co robi poza szkołą. Może okazać się bowiem, że i dla Ciebie okaże się to ciekawe i będziesz chciał/chciała spróbować. Jeśli jesteś Inspiratorem, spróbuj opowiedzieć o swoim talencie, by zainspirować innych. Chyba że wolisz zachować go w tajemnicy.

🔥 НАТХНЮВАЧ – людина, яка має талант надихати інших. У неї є свої інтереси, яким вона готова приділяти час і сили. Іноді він робить речі, про які інші люди не знають. Буває і так, що він любить про них говорити. Варто запитати у Натхненника, чим він займається поза школою. Може виявитися, що вам це теж буде цікаво і ви захочете спробувати. Якщо ви натхненник, спробуйте розповісти про свій талант, щоб надихнути інших. Якщо не хочеш тримати це в таємниці.

♥ ПОМОСНИК – osoba, która ma talent wspierania innych. Jest dobrym słuchaczem i rozmówcą. Potrafi pocieszyć w trudnych sytuacjach i zaopiekować się trudnymi emocjami, np. strachem lub złością. Może też pomóc w lekcjach, ponieważ zna się na przedmiotach szkolnych. Pomocnika możesz poprosić o pomoc. Jeśli sam/sama jesteś Pomocnikiem, wysłuchaj, porozmawiaj, wesprzyj innych. Pamiętaj jednak, by dbać również o siebie i swoje moce.

♥ ПОМІЧНИК – людина, яка має талант підтримувати інших. Він хороший слухач і співрозмовник. Він може втішити вас у важких ситуаціях і подбати про важкі емоції, наприклад, страх або гнів. Також може допомогти z уроками, бо знає шкільні предмети. Ви можете poprositi допомоги у помічника. Якщо ви самі Помічник, слухайте, розмовляйте та підтримуйте інших. Однак пам'ятайте також про себе та свої сили.

 DZIAŁACZ – osoba, która ma talent organizowania przedsięwzięć. Potrafi zaplanować, zrealizować, zachęcić do udziału w wydarzeniu i przekonać innych do swoich pomysłów. Z Działaczem nie będziesz się nudzić. Wnet znajdzie okazję, by działać. Jeśli sam/sama jesteś działaczem, poprowadź klasę, zorganizuj, zaplanuj, zrealizuj wydarzenie. Pamiętaj jednak, że możesz zaprosić innych do współpracy i nie musisz wszystkiego robić sam/sama.

 АКТИСТ – людина, яка має талант організації проєктів. Він може планувати, реалізовувати, заохочувати до участі в події та переконувати інших у своїх ідеях. З Активістом нудьгувати не доведеться. Незабаром він знайде можливість діяти. Якщо ви самі активіст, поділіться, проведіть заняття, організуйте, сплануйте та реалізуйте захід. Пам'ятайте, однак, що ви можете запросити інших до співпраці і вам не потрібно робити все самому.

 MEDIATOR – osoba, której talentem jest wnoszenie wyjątkowej atmosfery do grupy. Potrafi pogodzić kłócaące się osoby, rozbawić żartami, znaleźć rozwiązanie trudnej sytuacji, naprawić coś, co się popsuło – wśród rzeczy i wśród relacji. Z Mediatorem w klasie jest wesoło i bezpiecznie. Jeśli Ty jesteś Mediatorem, zadbaj o dobrą atmosferę, rozbaw, pogódź, rozwiąż konflikt, szukaj rozwiązań. Pamiętaj też, że Inspirator, Pomocnik i Działacz mogą Ci pomóc.

 МЕДІАТОР – людина, талант якої полягає в тому, щоб привнести неповторну атмосферу в групу, в якій він перебуває. Він може помирити сваряться, розсмішити жартами, знайти вихід зі складної ситуації, поладити те, що зламалося – між речами і між стосунками. З Медіатором заняття веселі та безпечні. Якщо ви Медіатор, подбайте про гарну атмосферу, розважайтеся, миріться, вирішуйте конфлікт, шукайте рішення. Також пам'ятайте, що Вам може допомогти Натхненник, Помічник та Активіст.

Scenariusz II

Temat: Jaki jest Twój talent? (cz. II)

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6 i 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- opisy 4 typów talentów: Inspiratora, Pomocnika, Działacza i Mediatora (wystarczy 1 egzemplarz dla nauczyciela) – ze Scenariusza I (inspiracja)

Przygotowanie:

- ✓ Wydrukowanie jednego egzemplarza opisu 4 typów talentów oraz – jeśli nauczyciel uzna, że będzie to potrzebne – opisów 4 typów talentów w wersji ukraińskiej (po jednym egzemplarzu dla dziecka).
- ✓ Testy talentów wykonane przez dzieci (warto im przypomnieć, by je przyniosły).
- ✓ Przygotowanie kartek A4 z napisami: INSPIRATORZY, POMOCNICY, DZIAŁACZE, MEDIATORZY (jeden napis na jednej kartce, w razie potrzeby można dodać również napisy w języku ukraińskim: НАТХЕННЯ, ПОМІЧНИКИ, АКТИВІСТИ, МЕДІАТОРИ).

Cele:

- integracja klasy ze szczególnym uwzględnieniem włączenia dzieci uchodźczych
- świadomość potencjału klasy definiowanego indywidualnymi zasobami uczniów
- zauważenie talentów własnych i cudzych

- przełamanie postawy dzielącej zespół klasowy na „obozy”, dwie grupy: „my Polacy – oni Ukraińcy” na rzecz postrzegania klasy jako wspólnoty: „MY – UCZNIOWIE” w kontekście tego, co wspólnie możemy tworzyć

Przebieg zajęć

Krok 1 – Powitanie i wprowadzenie tematu (10 min)

Nauczyciel: *Witajcie. Dziś będziemy kontynuować nasze spotkanie z Waszymi talentami oraz z Inspiratorami, Pomocnikami, Działaczami i Mediatorami. (Po poprzedniej lekcji wiadomo, jak podzieleni są uczniowie, dlatego można utworzyć grupy).*

Następnie nauczyciel prosi dzieci, by utworzyły cztery grupy (można poprzestawiać w tym celu ławki), a następnie kładzie w grupach kartki A4 z napisami: INSPIRATORZY, POMOCNICY, DZIAŁACZE, MEDIATORZY i prosi dzieci, by usiadły zgodnie ze swoim wynikiem. (Gdyby okazało się, że na lekcji jest jedna osoba reprezentująca określoną cechę, wówczas należy dołączyć ją do grupy według par: MEDIATOR–POMOCNIK, INSPIRATOR–DZIAŁACZ).

Gdy dzieci usiądą, nauczyciel jeszcze raz czyta opisy określonych cech (jeśli w klasie są dzieci z Ukrainy, które nie rozumieją języka polskiego, warto dać im opisy z tłumaczeniem).

Krok 2 – Jak mogę wzmocnić klasę moim talentem? (15 min)

Dzieci w grupach zastanawiają się, w jaki sposób mogą wspierać klasę, wykorzystując swoje talenty.

Inspiratorzy mogą dzielić się wiedzą, poprowadzić zajęcia, zrobić prezentację.

Pomocnicy mogą uruchomić dyżury pomocowe, pomagać w lekcjach koleżankom i kolegom.

Działacze mogą zorganizować wydarzenie, wyjście klasowe, regularne spotkania.

Mediatorzy mogą wspierać klasę poprzez rozwiązywanie konfliktów, wsparcie w szukaniu rozwiązań.

To jedynie propozycje, które można przekazać dzieciom, gdyby nie miały własnych pomysłów. Uczniowie mogą działać jako grupa lub indywidualnie rozdzielić odpowiedzialności.

Krok 3 – Prezentacja talentów (15 min)

Uczniowie prezentują swoje pomysły na forum.

Krok 4 – Podsumowanie przez nauczyciela prezentowanych treści i pogratulowanie uczniom wykonanej pracy (5 min)

Scenariusz III

Temat: Jaki jest Twój talent? (cz. III)

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6 i 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- 4 kartki A2 (idealnie!) lub A3 z bloku rysunkowego
- kredki, flamastry itp.
- kartki ze Scenariusza II
- cukierki

Przygotowanie:

- ✓ Przygotowanie kartek A3 z bloku rysunkowego, kredek i flamastrów.

Cele:

- integracja klasy ze szczególnym uwzględnieniem włączenia dzieci uchodźczych
- świadomość potencjału klasy definiowanego indywidualnymi zasobami uczniów
- zauważenie talentów własnych i cudzych
- przełamanie postawy dzielącej zespół klasowy na „obozy”, dwie grupy: „my Polacy – oni Ukraińcy” na rzecz postrzegania klasy jako wspólnoty: „MY – UCZNIOWIE” w kontekście tego, co wspólnie możemy tworzyć

Przebieg zajęć

Krok 1 – Powitanie uczniów i wprowadzenie tematu (5 min)

Nauczyciel: *Dziś ostatni raz będziemy zajmować się Waszymi talentami. Chciałabym/chciałbym, byśmy wszyscy w klasie wiedzieli, do kogo się zgłosić w razie potrzeby. To również ważna informacja dla mnie jako Waszego wychowawcy.*

Krok 2 – Praca twórcza (30 min)

Tak jak w Scenariuszu II nauczyciel dzieli uczniów na 4 grupy według kategorii Inspiratorzy, Pomocnicy, Działacze i Mediatorzy. Zadaniem uczniów jest stworzyć plakat, który będzie zawierał następujące elementy:

- kategorię grupy,
- imiona i nazwiska uczniów związanych z daną kategorią,
- wybrane sposoby wspierania klasy (prezentowane na poprzedniej lekcji),
- elementy graficzne, rysunkowe, które uatrakcyjnią plakat .

Krok 3 – Powieszenie plakatów w klasie (5 min)

Krok 4 – Rozdanie cukierków i świętowanie integracji (5 min)

EMOCJE

Scenariusz I

Temat: Lepiej czuć czy nie czuć?

Czas trwania: 45 min

Klasa: 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- nazwy uczuć w języku polskim i ukraińskim do wydrukowania.

Przygotowanie:

- ✓ Wydrukowanie nazw uczuć.

Cele:

- poznanie się uczniów na poziomie doświadczania emocji
- świadomość, że wiele nas łączy – doświadczamy tych samych uczuć niezależnie od tego, jakiej jesteśmy płci i skąd pochodzimy
- uświadomienie sobie wewnętrznych blokad do ujawniania uczuć
- świadomość tego, że fakt nieokazywania emocji nie jest równoznaczny z ich niedoświadczaniem
- budowanie wrażliwości wobec siebie oraz koleżanek i kolegów z klasy
- sposobność dla nauczyciela, by jeszcze bliżej poznać klasę

Pole minowe: temat uczuć i emocji jest tematem osobistym i delikatnym.

Dlatego bardzo ważne jest stworzenie bezpiecznej przestrzeni na dialog:

- brak oceniania i wartościowania wypowiedzi;
- poszanowanie braku gotowości do ujawniania się z przemyśleniami.

Warto również pamiętać o następujących aspektach:

- 1) Przyznanie się do doświadczania uczuć może być postrzegane jako słabość;
- 2) Z racji wieku uczniowie niekoniecznie zdają sobie sprawę z doświadczanych emocji;
- 3) Emocje są sprawą bardzo osobistą i uczniowie mogą nie mieć przestrzeni, by rozmawiać o nich na forum;
- 4) Uczniowie w klasie mogą nie czuć się bezpiecznie wśród swoich rówieśników lub w relacji z nauczycielem.

Przy pytaniach zadanych wprost o uczucia i emocje młodzież może zatem prezentować mechanizmy obronne, np. ironia, sarkazm, milczenie, obojętność.

Dlatego bardzo ważne jest, by uszanować przestrzeń, w której się znajdują. Nie przepytywać, nie zmuszać do odpowiedzi i nie wymagać otwartości. Skupić się za to na budowaniu atmosfery bezpieczeństwa i zaufania.

Przebieg zajęć:

Krok 1 – Przywitanie i wprowadzenie tematu (5 min)

Nauczyciel wita uczniów i podaje temat spotkania. Sprawdza z uczniami ich nastawienie. Jeśli jest pozytywne lub neutralne, rozpoczyna Krok 2. Jeśli jest negatywne, prosi o określenie obiekcji. Być może za obiekcjami kryje się obawa przed pytaniami osobistymi. Warto wówczas zaznaczyć, że nauczyciel słyszy te obiekcje i jeśli pytanie będzie zbyt osobiste, uczniowie mogą zwrócić mu na to uwagę.

Krok 2 – Jakże znasz uczucia? (5 min)

Nauczyciel prosi uczniów o nazwanie wszystkich uczuć, jakie znają, i notuje je na tablicy.

Krok 3 – Czy jest Ci blisko, czy daleko? (15 min)

Nauczyciel rozdaje uczniom wydrukowane karty z emocjami i prosi o rozmieszczenie ich po klasie tak, by były widoczne. Następnie zadaje pytania:

Pytania:

- 1) Czy są w tej sali uczucia, których czasem doświadczasz?
- 2) Czy są w tej sali uczucia, których lubisz doświadczać?
Czy możesz podejść do uczucia, które najbardziej lubisz doświadczać?
- 3) Czy są w tej sali uczucia, których nie lubisz doświadczać?
Czy możesz podejść do uczucia, którego najbardziej nie lubisz doświadczać?

Nauczyciel: *Jak widzicie, doświadczamy w tej klasie uczuć. Do jednych jest nam bliżej, a do innych dalej. Jak myślicie – dlaczego?*

Bardzo ważne jest, by nie wartościować i nie racjonalizować odpowiedzi uczniów, a stworzyć przestrzeń na swobodne wypowiedzianie się.

Krok 4 – Ujawnianie uczuć (10 min)

Nauczyciel: *W skali od 1 do 10 jaka jest Wasza gotowość do ujawniania następujących uczuć?*

Nauczyciel wybiera uczucia z wydrukowanych kart:

radość, smutek, strach, złość, zmęczenie, wstyd, żal, spokój, rozbawienie, zachwyty, wdzięczność, apatia.

Warto zapisać na tablicy podawane nazwy uczuć, a następnie gotowość do ich ujawnienia: 1 – brak gotowości, 10 – maksymalna gotowość. Ćwiczenie to może pokazać, kiedy uczniowie wolą zachować prywatność, a kiedy nie. Ciekawym może też być to, czy odpowiedzi różnią się pomiędzy dziewczętami a chłopcami, osobami z Polski i z

Ukrainy. Może się również okazać, że poziom otwartości jest raczej zgodny i związany z emocjami, a nie z osobami. To wszystko stanowi informację dla klasy.

Krok 5 – Wyciąganie wniosków (10 min)

Nauczyciel: *Od czego zależy nasza gotowość do ujawniania uczuć? Jakie uczucia jest nam najłatwiej ujawnić, a które najtrudniej? Co by się musiało zmienić, byśmy swobodnie rozmawiali o uczuciach? Czy to dla nas ważne?*

Nauczyciel notuje wypowiedzi uczniów, podkreślając, że więcej ich łączy, niż dzieli. Zapowiada również kontynuację tematu na kolejnej lekcji.

Załączniki do Scenariusza:

- Nazwy uczuć w języku polskim i języku ukraińskim

RADOŚĆ

[РАДІСТЬ]

SMUTEK

[ПЕЧАЛЬ]

STRACH

[CTPAXI]

ZŁOŚĆ

[ΓΗΙΒ]

ZMĘCZENIE

[ВТОМА]

WSTYD

[ГАНЬБА]

žAL

[ЖАЛЫ]

SPOKÓJ

[КОМПОЗИЦІЯ]

ROZBAWIENIE

[РОЗВАГИ]

ZACHWUT

[ЗАСАДЕННЯ]

WDZIĘCZNOŚĆ

[ВДЯЧНІСТЬ]

ΑΡΑΤΙΑ

[ΑΤΤΑΤΙΑ]

Scenariusz II

Temat: Okno Johari

Czas trwania: 45 min

Klasa: 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- okno Johari do wydruku

Przygotowanie:

- ✓ Wydrukowanie okien Johari.

Cele:

- poznanie się uczniów na poziomie dzielenia się informacjami o sobie i o innych
- sprawdzenie, w czym jesteśmy podobni, a w czym różni i przyjęcie tego
- budowanie świadomości siebie
- budowanie świadomości siebie w relacjach z innymi

UWAGA! Udział nauczyciela w ćwiczeniu Okno Johari może być znaczący dla budowania jego relacji z klasą.

Przypis:

Okna Johari (właśc. okno Johari) – pojęcie z zakresu psychologii oraz psychiatrii, wprowadzone przez Joe Lufta i Harry’ego Inghama. Okno Johari obrazuje sposób percepcji rzeczywistości i (samo)świadomość danej osoby oraz postrzeganie tej osoby przez zewnętrznych obserwatorów, dzieląc go na cztery obszary:

- Obszar pierwszy – świadomy. *Ja wiem, widzę, inni wiedzą, widzą.* Oznacza aspekty rzeczywistości wiadome i dostępne wszystkim, również danej osobie.
- Obszar drugi – ukryty. *Ja wiem, widzę, inni nie widzą, nie wiedzą.* Oznacza obszar dostępny jedynie danej osobie, niewidoczny dla otoczenia.
- Obszar trzeci – niewidoczny. *Ja nie wiem, nie widzę, inni wiedzą, widzą.* Oznacza aspekt rzeczywistości niewidoczny dla zainteresowanego/pacjenta, a widoczny dla otoczenia. W jego poznaniu może pomóc danej osobie informacja zwrotna.
- Obszar czwarty – podświadomość. *Nikt nic nie widzi, nie wie.*

Przebieg zajęć

Krok 1– Co dziś czuję? (10 min)

Nauczyciel: *Co dziś czujecie?*

Nauczyciel może ujawnić informację o swoich uczuciach. Pytanie jest nawiązaniem do zrealizowanego Scenariusza I. Warto sprawdzić, czy poziom gotowości do rozmawiania / ujawniania uczuć w klasie wzrósł czy zmalał. Można też zadać pytanie o przyczynę.

Krok 2 – Okno Johari (15 min)

Nauczyciel: *Ostatnio poznawaliśmy siebie na poziomie uczuć. Dziś sprawdzimy, co o sobie wiemy i co wiedzą o nas inni.*

Nauczyciel rozdaje uczniom kartki z oknem Johari, prosząc o wypełnienie pola 1, 2 i 4. Pole 3 będzie wypełniane w dalszej części, w pracy w grupach. Mogą pojawić się wątpliwości o obszar 4. To obszar, który możemy sobie wyobrazić, np. nie wiem, jak zachowałabym się / zachowałbym się, gdyby na moich oczach kogoś uderzył piorun, ponieważ nigdy w takiej sytuacji nie byłam / nie byłem.

Uczniowie mogą w tej rubryce wpisać dowolne sytuacje, w których się nie znaleźli i nie byli w nich widziani.

Krok 3 – Okno Johari (obszar 4) (20 min)

Nauczyciel dzieli uczniów na czteroosobowe grupy. W grupach uczniowie:

- mogą sprawdzić z kolegami i koleżankami, czy to, co wpisali w obszarze 1, jest zgodne z tym, co wiedzą o nich inni;
- mogą, ale nie muszą ujawnić tego, co wpisali w obszarze 2;
- mogą dowiedzieć się od koleżanek i kolegów, co mogliby wpisać w obszarze 3, np. *Kiedy nie ma mnie w szkole jest mniej zabawnie*;
- mogą sprawdzić, jakie sytuacje/okoliczności mają koleżanki i koledzy w obszarze 4.

Na zakończenie nauczyciel prosi o przyniesienie okien Johari na następne spotkanie i/lub zrobienie oknom zdjęcia telefonem.

Załączniki do Scenariusza:

Załącznik 7. Okno Johari do wypełnienia

Okno Johari – załącznik 7

	TO, CO WIESZ	TO, CZEGO NIE WIESZ
TO, CO WIEDZĄ INNI	1) JA OTWARTE (INFORMACJE O TOBIE, KTÓRE ZNASZ TY ORAZ INNE OSOBY)	3) JA ŚLEPE (INFORMACJE O TOBIE, KTÓRE ZNAJĄ INNI, ALE TY NIE)
TO, CZEGO INNI NIE WIEDZĄ	2) JA UKRYTE (INFORMACJE O TOBIE, KTÓRE ZNASZ TY, ALE INNE OSOBY NIE)	4) JA NIEZNANE (INFORMACJE O TOBIE, KTÓRYCH NIE ZNASZ ANI TY, ANI INNI)

Cztery szyby okna Johari: Ja otwarte, Ja ślepe, Ja ukryte, Ja nieznanne

Scenariusz III

Temat: Tacy różni, tacy podobni?

Czas trwania: 45 min

Klasa: 7–8

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- okno Johari przyniesione przez uczniów
- lina (z sali gimnastycznej) lub taśma malarska

Przygotowanie:

- ✓ Własne, wypełnione okno Johari nauczyciela.
- ✓ Rozstawienie ławek na boki; umieszczenie przez środek klasy liny lub przyklejenie do podłogi taśmy malarskiej.

Cele:

- poznanie się uczniów poprzez dzielenie się informacjami o sobie i o innych
- sprawdzenie, w czym jesteśmy podobni, a w czym różni, i przyjęcie tego
- budowanie świadomości siebie
- budowanie świadomości siebie w relacjach z innymi
- integracja na poziomie podobieństw i akceptacja różnic ze względu na świadomość uczuć

Przebieg zajęć

Krok 1 – Powitanie i przygotowanie ćwiczenia (5 min)

Nauczyciel: *Na początek nieco się rozruszamy.*

Nauczyciel prosi uczniów, by rozstawili ławki na boki i przez środek klasy kładzie linię lub przykleja do podłogi taśmę malarską. Zadaniem dzieci jest ustawienie się w rzędzie po jednej i po drugiej stronie linii/taśmy.

Następnie nauczyciel prosi, by wszyscy uczniowie zrobili krok w tył. Gdy to się stanie, ćwiczenie rozpoczyna się.

Krok 2 – Ćwiczenie – ujawnianie się (30 min)

Nauczyciel zadaje pytania. Jeśli odpowiedź jest twierdząca, uczniowie robią krok w przód. Jeśli nie, pozostają w miejscu. Osoby, które odpowiedziały twierdząco, cofają się o krok przed następnym pytaniem.

Pytania:

- 1) Czy doświadczasz uczuć?
- 2) Czy okazujesz swoje uczucia?
- 3) Czy okazujesz uczucia w szkole?
- 4) Czy zdarza ci się myśleć, że okazywanie uczuć jest słabością?
- 5) Czy potrafisz rozpoznać uczucia u innych?

Następnie nauczyciel zadaje pytania na podstawie swojego okna Johari.

Z obszaru 1: *Kto z Was wiedział o tym, że ja...*

Jeśli to nie jest zbyt osobiste, z obszaru 2: *Kto z Was wiedział o tym, że ja...*

Z obszaru 3: *Co Wy wiecie o mnie, czego ja nie wiem?*

Następnie pyta uczniów, kto byłby chętny nieco się ujawnić oraz czegoś o sobie dowiedzieć. Chętni uczniowie wychodzą z rzędu i stają przy linii, na miejscu nauczyciela. Mogą wybrać, czy ujawniają informację, a jeśli tak, to z którego obszaru, i/lub pytają koleżanki i kolegów o obszar 3.

Krok 3 – Podsumowanie i sprzątanie sali (10 min)

Nauczyciel: *Jak Wam się podobała ta zabawa? Jak się czujecie? Czy coś Was zaskoczyło, a jeśli tak, to co?*

* Inspiracją do stworzenia scenariusza jest film, pt.: *Wolność słowa*”, reż. Richard LaGravenese, 2007 rok. Wspólne obejrzenie filmu może również wesprzeć uczniów w kształtowaniu postaw otwartości, zrozumieniu i tolerancji.

Scenariusz IV

Temat: Co czuję ja, co czujesz Ty?

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- pytania w języku ukraińskim
- kartki A4

Przygotowanie:

- ✓ Wydrukowanie pytań w języku ukraińskim i polskim.
- ✓ Przyniesienie kartek A4.

Cele:

- poznanie się uczniów na poziomie doświadczania emocji
- świadomość, że wiele nas łączy – doświadczamy tych samych uczuć niezależnie od tego, jakiej jesteśmy płci i skąd pochodzimy
- wspieranie współpracy i kreatywności
- otwartość dzieci na siebie nawzajem poza barierą językową
- sposobność dla nauczyciela, by jeszcze bliżej poznać klasę

Przebieg zajęć

Krok 1 – Powitanie i wprowadzenie tematu (5 min)

Nauczyciel: *Dziś porozmawiamy o uczuciach i o emocjach. Jakie emocje znacie? (przy pytaniu można nawiązać do filmu „W głowie się nie mieści” (2015, 2024) w reżyserii Pete'a Doctera.).*

Uczniowie wymieniają emocje, które znają, a nauczyciel zapisuje je na tablicy. Na przykład: radość, smutek, strach, zdziwienie, złość, duma, wstyd, zmęczenie. Następnie nauczyciel prosi, by stworzyć „emotki” do poszczególnych uczuć i zapisuje je w formie graficznej, np. 😊, 😞, 😡.

Krok 2 – Zabawa w skojarzenia (10 min)

Nauczyciel sprawdza, ile uczuć zostało wypisanych na tablicy. Następnie dzieli dzieci na grupy w liczbie odpowiadającej wypisanym emocjom. Do każdej grupy przydziela jedno uczucie z tablicy. Zadaniem dzieci jest znaleźć w klasie przedmiot, który mógłby symbolizować dane uczucie. Jeśli wyzwaniem jest znalezienie przedmiotu, dzieci mogą go narysować.

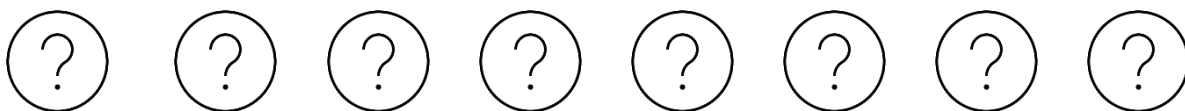
Krok 3 – Prezentacja (10 min)

Dzieci prezentują wybrane przedmioty/rysunki. Do każdego przedmiotu/rysunku wypisują na kartce nazwę uczucia. Następnie rozsuwają stoły, by zrobić miejsce na środku sali. Gdy stoły są rozsunięte, każda grupa umieszcza w innym miejscu swój przedmiot/rysunek z nazwą uczucia.

Nauczyciel wskazuje na poszczególne przedmioty i wymawia nazwy uczuć. Jeśli w klasie są uczniowie, dla których wyzwaniem jest język polski, warto zapytać, czy rozumieją nazwę uczucia, a jeśli nie, można wyszukać ją w Google Translate i poprosić o dopisanie nazwy w języku ukraińskim na kartce z nazwą emocji w języku polskim.

Krok 4 – Co czujesz, gdy? (10 min)

Nauczyciel czyta pytania i prosi uczniów, by stanęli przy uczuciu, które pojawia się w związku z doświadczaniem danej sytuacji. Dzieci z Ukrainy otrzymują wydruki z pytaniami w swoim języku, by mogły brać udział w zabawie.

Pytania:

- 1) *Co czuję, gdy nie mam zadania domowego?*
- 2) *Co czuję, gdy wchodzę do szkoły?*
- 3) *Co czuję, gdy ktoś się do mnie uśmiecha?*
- 4) *Co czuję, gdy uczę się matematyki?*
- 5) *Co czuję, gdy zaczyna się WF?*
- 6) *Co czuję, gdy ktoś zadaje mi pytanie?*
- 7) *Co czuję, gdy jestem wśród przyjaciół?*
- 8) *Co czuję, gdy ktoś na mnie krzyczy?*
- 9) *Co czuję, gdy ktoś zwraca mi uwagę?*
- 10) *Co czuję, gdy ktoś mnie chwali?*
- 11) *Co czuję, gdy jestem sam/sama?*

Krok 5 – Jestem taki/taka jak Ty (10 min)

Nauczyciel podsumowuje lekcję, podkreślając, że wszyscy doświadczamy uczuć. W różnych sytuacjach takich samych lub innych. Jako ludzie jesteśmy jednak istotami czującymi. Następnie pyta, jakich uczuć uczniowie chcieliby najczęściej doświadcząć w klasie i w szkole. Podane uczucia zapisuje na tablicy i robi zdjęcie, ponieważ będą punktem wyjścia do następnego spotkania. Na koniec uczniowie porządkują ławki i krzesła.

Załączniki do Scenariusza:

Załącznik nr 10. Pytania do ćwiczenia

Pytania – załącznik 10

1) Co czuję, gdy nie mam zadania domowego?	1) Що я відчуваю, коли не маю домашнього завдання?
2) Co czuję, gdy wchodzę do szkoły?	2) Що я відчуваю, коли йду до школи?
3) Co czuję, gdy ktoś się do mnie uśmiecha?	3) Що я відчуваю, коли хтось мені посміхається?
4) Co czuję, gdy uczę się matematyki?	4) Що я відчуваю, коли вивчаю математику?
5) Co czuję, gdy zaczyna się WF?	5) Що я відчуваю, коли починається фізкультура?
6) Co czuję, gdy ktoś zadaje mi pytanie?	6) Що я відчуваю, коли хтось ставить мені запитання?
7) Co czuję, gdy jestem wśród przyjaciół?	7) Що я відчуваю, коли я серед друзів?
8) Co czuję, gdy ktoś na mnie krzyczy?	8) Що я відчуваю, коли хтось на мене кричить?
9) Co czuję, gdy ktoś zwraca mi uwagę?	9) Що я відчуваю, коли хтось звертає на мене увагу?
10) Co czuję, gdy ktoś mnie chwali?	10) Що я відчуваю, коли хтось обриває мене?
11) Co czuję, gdy jestem sam/sama?	11) Що я відчуваю, коли я один?

Scenariusz V

Temat: Wywoływanie przyjemnych uczuć

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6

Liczba osób: liczba osób z danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- małe karteczki

Przygotowanie:

- ✓ małe karteczki

Cele:

- poznanie się uczniów na poziomie doświadczania emocji
- świadomość, że wiele nas łączy – doświadczamy tych samych uczuć niezależnie od tego, jakiej jesteśmy płci i skąd pochodzimy
- wspieranie otwartości na siebie nawzajem
- dzielenie współodpowiedzialności za atmosferę w klasie
- usłyszenie siebie nawzajem w tym, co dla klasy i nauczyciela ważne
- sposobność dla nauczyciela, by jeszcze bliżej poznać klasę

Przebieg zajęć

Krok 1 – powitanie i wprowadzenie tematu (10 min)

Nauczyciel: *W czasie ostatniego spotkania powiedzieliście mi, jakich uczuć chcielibyście najczęściej doświadczać w klasie i w szkole. Są wśród nich: ... (nauczyciel wymienia uczucia podane na poprzednim spotkaniu przez uczniów). Nie ma wśród nich za to...*

(nauczyciel wymienia uczucia, które się nie pojawiły w wyborach uczniów). *Ciekaw jestem / Ciekawa jestem, dlaczego tak jest* (uczniowie podają swoje odpowiedzi).

Pytania pomocnicze:

- *Czy może tak być, ponieważ niektóre emocje są bardziej przyjemne, a inne mniej przyjemne w odczuwaniu?*
- *Czy może tak być, ponieważ łatwiej jest przyznać się do radości i szczęścia, niż do smutku i strachu?*
- *A co ze złością? Czy lubimy złość? Dlaczego tak i dlaczego nie?*
- *Które poznane ostatnio uczucia lubicie najbardziej, a które najmniej? (nauczyciel może wypisać na tablicy emocje ze Scenariusza I – radość, smutek, strach, zdziwienie, złość, duma, wstyd, zmęczenie.*

Krok 2 – Jak jest? (10 min)

Nauczyciel: *A teraz sprawdźmy, jaka jest nasza prawdziwa rzeczywistość.*

Uczniowie zapisują na karteczkach uczucia, których doświadczają, i przekazują je nauczycielowi. Nauczyciel wypisuje podane przez uczniów emocje na tablicy. Ćwiczenie może pokazać rozdźwięk pomiędzy uczuciami oczekiwanymi a rzeczywistymi. Jeśli tak jest, warto to zauważyć jako pewien stan w tu i teraz.

Krok 3 – Działanie na rzecz uśmiechu (20 min)

Cz. I. Burza mózgów

Nauczyciel: *Czas na rozwiązania. Wszystkie pomysły są dobre. Dlatego proszę, byście przyjmowali to, co powiedzą Wasze koleżanki i Wasi koledzy z otwartością i bez oceniania.*

Pytanie pierwsze: *Co ja, Ty, Wy, my możemy zrobić, byśmy dobrze czuli się ze sobą? Ja mogę...* (nauczyciel podaje przykład swojego działania, które może korzystnie wpłynąć na dobrą relację między nim a uczniami. Ważna jest otwartość i zaangażowanie

nauczyciela według zasady „Wszyscy jesteśmy równie ważni i mamy wpływ”). Po udzieleniu odpowiedzi przez nauczyciela uczniowie mogą podzielić się tym, co chcieliby wnieść dla klasy. Nauczyciel notuje odpowiedzi na tablicy.

W ćwiczeniu ważne jest, by nie zmuszać uczniów do odpowiedzi. Może się bowiem zdarzyć, że uczniowie nie czują się wystarczająco pewnie lub mają wyobrażenie, że ich pomysły nie są wartościowe. Dlatego warto podkreślić, że nie ma złych pomysłów.

Cz. II. Praca indywidualna

Uczniowie na kartkach piszą swoje imię i nazwisko.

Pytanie drugie: *Co klasa, koleżanki i koledzy, wychowawcy mogliby zrobić dla Ciebie, byś dobrze się czuł/czuła?*

Nauczyciel oraz uczniowie na podpisanych kartkach odpowiadają na pytanie i wręczają kartki nauczycielowi. Jeśli nie mają pomysłów/nie wiedzą, mogą wstrzymać się od odpowiedzi.

Nauczyciel pyta, czy może odczytać na głos to, co dzieci napisały na kartkach. Jeśli wyrażą zgodę, mówi:

By uszczęśliwić ... (imię), możemy ... (to, co wpisane na kartce).

Na koniec nauczyciel dziękuje dzieciom za podzielenie się tym, co dla nich ważne. Warto zachować kartki, by wrócić do nich za jakiś czas, sprawdzając poziom zadowolenia. Można również odwoływać się do potencjału dzieci zadeklarowanego w cz. I ćwiczenia.

MOTYWACJA

Scenariusz I

Temat: Od marzeń do ich realizacji – nasze plany zawodowe

Czas trwania: 45 min

Klasa: 4–6, 7–8

Liczba osób: liczba osób danej klasy

Pomoce i materiały dydaktyczne:

- duże arkusze papieru i markery w podstawowych kolorach (jeden arkusz i jeden zestaw na parę)
- taśma pozwalająca na powieszenie w sali plakatów
- wydrukowane karty pracy (po jednej na osobę, również w języku ukraińskim w razie potrzeby)
- pomoce naukowe z informacją o słynnych naukowcach, w tym z Polski i z Ukrainy, ewentualnie dostęp do Internetu poprzez telefon komórkowy lub komputer

Przygotowanie:

- ✓ materiały jw.

Cele:

- wzajemne lepsze poznanie się uczniów, swoich pragnień i marzeń oraz potencjału
- przekładanie pomysłów i marzeń na cel i konkretne działania
- budowanie motywacji do uczenia się
- kształtowanie wiary w siebie i poczucia własnej wartości

Przebieg zajęć:

Krok 1 – powitanie i wprowadzenie tematu

Nauczyciel po przywitaniu uczniów przedstawia temat i cel zajęć.

Pyta uczniów o ich marzenia i plany: Kim chcieliby być, „kiedy dorosną”?

W przypadku klas 7-8 warto zapytać o ich najbliższy wybór – szkoły średniej i jej związku z planowaną dalszą ścieżką edukacyjną i zawodową. Proszę też zapytać, kim Państwa uczniowie chcieli być jako małe dzieci. Jak to się zmieniało? Warto zapisywać odpowiedzi na tablicy wokół hasła „moja przyszła praca”.

Krok 2 – Praca w parach

Uczniowie pracują w parach. Celem jest przygotowanie plakatu na temat znanej postaci ze świata nauki, najlepiej pochodzenia polskiego lub ukraińskiego, która im imponuje, może być dla nich wzorem. Uczestnicy przygotowują plakat wg podanego wzoru, uwzględniając takie punkty, jak:

- imię i nazwisko
- data i miejsce urodzenia, ewentualnie data śmierci
- dyscyplina
- osiągnięcia naukowe
- ciekawostki

Informacje przedstawiane są z wykorzystaniem formy graficznej, wszelkie rysunki i symbole są mile widziane.

Do stworzenia plakatów można wykorzystać przygotowane wcześniej pomoce naukowe, ewentualnie komórkę lub komputer z dostępem do Internetu.

Krok 3 – Prezentacja wyników pracy w grupach na forum klasy

Plakaty są rozwieszane w różnych miejscach klasy. Uczniowie stają przy swoich dziełach i krótko przedstawiają danego naukowca oraz uzasadniają, dlaczego akurat go wybrali.

Nauczyciel za każdym razem zadaje **pytanie**:

W czym musiał być dobry w szkole ten naukowiec? Jaka mogła być jego ulubiona lekcja? Jak myślicie, dlaczego udało mu się osiągnąć sukces?

Potrzebne jest podsumowanie, które ukierunkuje uwagę uczniów na szkołę i pokaże znaczenie edukacji szkolnej dla przyszłej kariery zawodowej.

Ważne będzie w tym ćwiczeniu pokazanie, że również uczniowie z Ukrainy mają możliwość spełniania swoich marzeń i podążania określoną ścieżką ku obranemu celowi, niezależnie od tego, czy realizacja tego celu będzie miała miejsce w Polsce, czy już w Ukrainie.

Należy zachęcić uczestników do skoncentrowania się na swoich mocnych stronach i planowania przyszłości z ich uwzględnieniem, w jej idealnej wizji, jako marzenia, które następnie przekłada się na cel i konkretne kroki, pozwalające na jego realizację.

Krok 4 – Praca indywidualna oraz praca w parach

Uczniowie dostają karty pracy „Moje marzenie – mój cel” do samodzielnego wypełnienia, następnie dzielą się swoimi odpowiedziami oraz refleksjami w parach.

Krok 5 – Podsumowanie i dyskusja

Nauczyciel prosi chętnych uczniów o podzielenie się na forum swoją refleksją po wykonaniu zadania. Pokazuje znaczenie małych kroków i edukacji dla realizacji obranego celu. Można narysować na tablicy schody, które pokazują dążenie do celu jako wchodzenie po kolejnych stopniach do góry.

UWAGA! Warto zwrócić uwagę całego zespołu klasowego na to, że uczniowie z Ukrainy mają taki sam potencjał, jak uczniowie polskiego pochodzenia. Być może nie w pełni może on być teraz widoczny ze względu na ograniczenia w znajomości języka polskiego, jednak wszyscy uczniowie, niezależnie od pochodzenia, powinni mieć na uwadze swoje zdolności, marzenia i pragnienia, by motywacja dawała im siły na walkę z przeciwnościami. Z takim przeświadczeniem dzieci mają wyjść z zajęć, wzmocnieni i zmotywowani do dalszej nauki.

Załączniki do Scenariusza:

Załącznik 11. Karta pracy w języku polskim

Załącznik 12. Karta pracy w języku ukraińskim

KARTA PRACY: MOJE MARZENIA I MOJE CELE – załącznik 11

Kim będę w przyszłości?

1. Gdzie chciałabym/chciałbym pracować?

2. Do jakiej szkoły średniej powinnam/powiniennem pójść? Na jakie studia?

.....

3. Jakie inne działania związane z moją edukacją powinnam/powiniennem w związku z tym podjąć w dalszej przyszłości?

.....

.....

.....

.....

4. Co mogę zrobić w szkole, żeby być bliżej osiągnięcia mojego celu i podjęcia pracy w danym miejscu?

.....

.....

5. Co zrobię jeszcze dziś?

.....

6. Co zrobię w przyszłym miesiącu?

.....

7. Co zrobię w następnej klasie?

.....

8. Kto/co może mi pomóc? Czego potrzebuję, żeby się zbliżyć do realizacji mojego celu?

.....

.....

РОБОЧИЙ АРКУШ: МОЇ МРІЇ І МОЇ ЦІЛІ – załącznik 12

Ким я буду в майбутньому?

1. Де я хотів би/хотіла би працювати?

2. До якої середньої школи мені варто йти? В який університет, на який факультет?

3. Які ще дії, пов'язані з моєю освітою, я повинен/повинна зробити в майбутньому?

.....
.....
.....

4. Що я можу зробити в школі, щоб бути ближчим до досягнення своєї мети і знайти роботу в даному місці?.

.....
.....

5. Що я буду робити вже сьогодні?

.....

6. Що я буду робити наступного місяця?

.....

7. Що я буду робити в наступному класі?

.....

8. Хто/що може мені допомогти? Що мені потрібно, щоб наблизитися до досягнення своєї мети?

.....
.....

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Nauczycielu, najpierw zatroszcz się sam o siebie!

Zawód nauczyciela jest zawodem szczególnym. Składa się bowiem na niego nie tylko przekazywanie wiedzy, ale przede wszystkim codzienna interakcja z młodymi ludźmi. Od kilku lat mamy w zasadzie do czynienia z czasem kryzysowym w edukacji. Dopiero co wyszliśmy z pandemii i ograniczeń oraz wyzwań z nią związanych, a już na pracy nauczyciela znacząco odbił się nowy kryzys, wywołany napaścią Rosji na Ukrainę i konfliktem zbrojnym za wschodnią granicą Polski. Kryzys ten przełożył się na funkcjonowanie polskiej szkoły, do której dołączyło wiele ukraińskich dzieci, doświadczonych uchodźctwem, a nierzadko i traumą. Również one liczą na pomoc nauczycieli i szukają relacji z nim.

W **relacji dorosły–dziecko** to dorosły ponosi odpowiedzialność za **jakość relacji**, jako **przewodnik**, autorytet, osoba otaczająca opieką i wsparciem oraz dzieląca się inspiracjami. Bycie dorosłym wymaga zatem energii i wewnętrznej mocy. Gdy jest się nauczycielem, powyższe wydaje się niezbędne, a jednocześnie wyjątkowo trudne do osiągnięcia. To, co trudne, związane jest z organizacją życia szkolnego, czyli funkcjonowaniem we wzorcu 1 nauczyciel i około 25 dzieci. W klasie 25 osób mamy wówczas do czynienia z wieloma relacjami.

Liczbę tych relacji możemy obliczyć wg wzoru:

$$R = (n*2) + 2,$$

gdzie R – liczba relacji,

n – liczba osób (łącznie z nauczycielem).

Kluczowe w powyższym wyliczeniu jest założenie, że prócz interakcji, relacji rówieśniczych i tych z nauczycielem każdy uczeń i każdy nauczyciel mają również **relację z samym sobą**. By się o tym przekonać, wystarczy przyjrzeć się naszemu

nastawieniu do różnego rodzaju obowiązków po długim urlopie i tuż przed nim. Obowiązki pozostają te same, jednak nasz stosunek do nich ulega diametralnej zmianie w zależności od tego, czy nasza potrzeba odpoczynku jest spełniona, czy nie.

Gdy przyjrzymy się zjawisku relacji z tej perspektywy, możemy z całą pewnością powiedzieć, że dbałość o zasoby własne nauczyciela jest niezbędnym elementem tego zawodu, nie tylko ze względu na wielość interakcji w klasach, a co za tym idzie – wyzwań emocjonalnych, rozwojowych, motywacyjnych i w zakresie komunikowania się, ale przede wszystkim ze względu na przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu. **„Z pustego i Salomon nie naleje”** – głosi przysłowie. Jeśli nauczyciel nie zatroszczy się o siebie, będzie mu niezmiernie trudno wyjść naprzeciw uczniu. Co istotne i warte podkreślenia, trudności i wyzwania w relacji dorosły–dziecko w dużej mierze nie wynikają ze złej woli czy trudnego charakteru po jednej lub drugiej stronie, ale z braku dbałości o zasoby własne.

Jak zatem dbać o siebie?

- ✓ Każdego dnia doceniaj się za wysiłek, który podjąłeś/podjęłaś, a nie jedynie za osiągnięty efekt.
- ✓ Koncentruj się na małych, codziennych sukcesach swoich i Twoich uczniów.
- ✓ Uniezależnij swoją wartość od osiągnięć innych.
- ✓ Pozwól sobie na niedoskonałość i nie wstydź się jej.
- ✓ Znajdź własny sposób na relaks i odpoczynek, a następnie go pielęgnuj.
- ✓ Wysypiaj się i zdrowo odżywiaj.
- ✓ Zadbaj o odpowiednią ilość ruchu.
- ✓ Podejmuj działania z poziomu „chcę”, zamiast „muszę”, „powinnam/powinieniem”, „tak trzeba”, „tak wypada”, „skoro inni, to ja też”.
- ✓ Baw się swoją pracą i znajdź w niej powody do radości.
- ✓ Naucz się mówić „nie”, gdy jest to dla Ciebie ważne.
- ✓ Bądź świadom/świadoma, kiedy działasz z poziomu dorosłego, a kiedy z poziomu dziecka.

-
- ✓ Przypominaj sobie, dlaczego wybrałaś/wybrałeś ten zawód i dlaczego akurat Ty masz w sobie moc, by go wykonywać.

To wszystko pozwoli Ci działać efektywnie, zarówno dla siebie i Twoich bliskich, jak również dla uczniów, wszystkich – niezależnie od tego, czy są oni polskiego, czy też ukraińskiego, a może jeszcze innego pochodzenia.

Życzymy powodzenia!

LITERATURA

Opracowania

- Białek K. (red.) (2015), *Międzykulturowość w szkole: poradnik dla nauczycieli i specjalistów*, Warszawa.
- Boski P. (2009), *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik psychologii międzykulturowej*, Warszawa.
- Długosz P., Kryvachuk L., Izdebska-Długosz D. (2022), *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*, Lublin.
- Gmaj K., Iglicka K., Walczak B. (2013), *Dzieci uchodźcze w polskiej szkole. Wyzwania systemu edukacji dla integracji i rynku pracy*, Warszawa.
- Golka M. (2010), *Imiona wielokulturowości*, Warszawa.
- Gordon T. (1991), *Wychowanie bez porażek*, Warszawa.
- Grzesiak E., Janicka-Szyszko R., Steblecka M. (2005), *Komunikacja w szkole*, Gdańsk.
- Grzymała-Moszczyńska H. (2000), *Uchodźcy. Podręcznik dla osób pracujących z uchodźcami*, Kraków.
- Jagięła J. (2004), *Komunikacja interpersonalna w szkole. Krótki przewodnik psychologiczny*, Kraków.
- Janowski A. (2002), *Pedagogika praktyczna: zarys problematyki, zdrowy rozsądek, wyniki badań*, Warszawa.
- Januszewska E., Markowska-Manista U. (2017), *Dziecko „inne” kulturowo w Polsce. Z badań nad edukacją szkolną*, Warszawa.
- Nęcki Z. (2000), *Komunikacja międzyludzka*, Kraków.
- Odachowska-Rogaska E. (2022), *Dziecko pod wpływem traumy. Poradnik dla nauczycieli, psychologów, pedagogów, placówek oświatowych i poradni psychologicznych*, UNICEF, Warszawa.
- Pyżalski J. i in. (2022), *Razem w klasie. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Potencjały i wyzwania w budowaniu wielokulturowej szkoły w kontekście wojny w Ukrainie według nauczycieli i nauczycielek. Raport z badania*, Fundacja Szkoła z Klasą, Warszawa, <https://www.szkoলাzklasa.org.pl/materialy/razem-w-klasie-dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach> [dostęp: 15.12.2023].

Rafał-Łuniewska J. (2022), *Zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów z Ukrainy. Jak na nie odpowiadać?*, Warszawa.

Retter H. (2005), *Komunikacja codzienna w pedagogice*, Gdańsk.

Rosenberg M. (2012), *Porozumienie bez przemocy. O języku serca*, Warszawa.

Stankiewicz K., Żurek A. (2022), *Edukacja dzieci uchodźczych w Polsce*, „INFOS”, nr 5 (297), <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1038477> [dostęp: 15.05.2023].

Stewart J. (red.) (2008), *Mosty zamiast murów. Podręcznik komunikacji interpersonalnej*, Warszawa.

Wybrane źródła internetowe:

<https://nvcwszkole.pl/bazamaterialow/nvc-dla-nauczycieli> [dostęp: 10.10.2023].

<https://uczotwartosci.ceo.org.pl//szkola-pelna-emocji> [dostęp: 10.10.2023].

<https://www.myslepozytywne.pl/publikacje> [dostęp: 10.10.2023].

<https://sjp.pwn.pl/> [dostęp: 12.10.2023].

ANEKS

Tabele myśli, uczuć i potrzeb

Tabela 1: Uczeń z doświadczeniem uchodźstwa

UCZEŃ Z DOŚWIADCZENIEM UCHODŹSTWA		
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI NIESPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	NIESPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nikogo tutaj nie znam... ▪ Nic nie rozumiem... ▪ Co się dzieje z moją mamą / tatą / babcią / dziadkiem... ▪ Dlaczego muszę chodzić do polskiej szkoły... ▪ To wszystko bez sensu... ▪ Chcę do mojego domu w Ukrainie... ▪ Te dzieci są inne niż ja... ▪ Czy ktoś mnie tu polubi... ▪ Czy ja kogoś polubię... ▪ Muszę być dzielny / dzielna... ▪ Nie mam siły być dzielna... ▪ Chcę mi się płakać... ▪ Tylko się nie rozplacz... 	<ul style="list-style-type: none"> • niepokój • niepewność • lęk • strach • wstyd • smutek • bezradność • bezsilność • zmęczenie • odcięcie od uczuć / udawanie, że wszystko jest w porządku / udawanie, że nic mnie nie obchodzi / apatia / brak energii 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba więzi ✓ potrzeba kontaktu ✓ potrzeba równych szans ✓ potrzeba poczucia własnej wartości ✓ potrzeba zrozumienia ✓ potrzeba bliskości ✓ potrzeba wpływu
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI SPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	SPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Może nie będzie tak źle... ▪ Może poznam kogoś fajnego... ▪ Mama mówi, że wszystko się ułoży... ▪ Po szkole wrócę do domu... 	<ul style="list-style-type: none"> • ciekawość • radość • energia 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba bliskości ✓ potrzeba więzi ✓ potrzeba kontaktu ✓ potrzeba nadziei ✓ potrzeba poczucia własnej wartości

Tabela 2: Uczeń z doświadczeniem migracji

UCZEŃ Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI		
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI NISPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	NISPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>I tak zaraz jedziemy dalej...</i> ▪ <i>Jesteśmy w Polsce tylko na chwilę...</i> ▪ <i>Po co mam się uczyć polskiego...</i> ▪ <i>U nas w szkole było inaczej...</i> ▪ <i>W Niemczech będzie o wiele lepiej...</i> ▪ <i>Nic nie rozumiem...</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • zniechęcenie • znużenie • złość • brak zainteresowania 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba sensu ✓ potrzeba wpływu ✓ potrzeba przynależności ✓ potrzeba współpracy
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI SPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	SPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Podoba mi się w Polsce...</i> • <i>Cieszę się, że tu przyjechaliśmy...</i> • <i>To nasz nowy dom...</i> • <i>Tata i mama mają dobrą pracę...</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ radość ▪ zadowolenie ▪ spokój ▪ entuzjazm 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba lekkości ✓ potrzeba zaufania ✓ potrzeba kontaktu ✓ potrzeba wpływu i decydowania o sobie

Tabela 3: Rodzic z doświadczeniem uchodźstwa

RODZIC / DOROSŁY Z DOŚWIADCZENIEM UCHODŹSTWA		
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI NIESPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	NIESPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> • <i>To jakiś koszmar. Nie chcę tej wojny.</i> • <i>Dlaczego akurat nas musiało to spotkać?</i> • <i>A jeśli się nie odnajdziemy w Polsce?</i> • <i>Muszę zaczynać wszystko od początku?</i> • <i>Co z moją rodziną na Ukrainie? A jeśli już ich nigdy nie zobaczą?</i> • <i>W głębi duszy Polacy nas nie lubią.</i> • <i>Jesteśmy tu tylko na chwilę.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niepokój ▪ lęk ▪ z troskaniem ▪ smutek ▪ obawa ▪ panika 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba sprawiedliwości ✓ potrzeba zaufania ✓ potrzeba sprawczości i wpływu ✓ potrzeba sensu ✓ potrzeba spokoju
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI SPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	SPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Zbudujemy w Polsce nowe życie.</i> ▪ <i>Polacy bardzo ciepło nas przyjęli.</i> ▪ <i>Mamy wokół mnóstwo przyjaciół z naszego kraju.</i> ▪ <i>Poradzimy sobie mimo początkowych trudności.</i> ▪ <i>I na naszej ulicy jeszcze zaświeci słońce.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • spokojny • pełen optymizmu • w kontakcie • wyciszony • pełen nadziei • zainspirowany • wdzięczny • doceniający 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba bliskości ✓ potrzeba więzi ✓ potrzeba kontaktu ✓ potrzeba nadziei ✓ potrzeba poczucia własnej wartości

Tabela 4: Rodzic z doświadczeniem migracji

RODZIC / DOROSŁY Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI		
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI NIESPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	NIESPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Pomieszkamy w Polsce rok i jedziemy dalej.</i> • <i>Już niedługo dołączymy do rodziny w USA.</i> • <i>Nie jest w Polsce źle, ale docelowo chcemy, by żyło nam się jeszcze lepiej.</i> • <i>Polacy nie są tak życzliwi, jak nam się początkowo wydawało.</i> • <i>Moja rodzina nie jest w Polsce bezpieczna.</i> • <i>Myślałam, że będzie mi łatwiej znaleźć dobrą pracę.</i> • <i>Nie ma sensu uczyć się polskiego.</i> • <i>Traktują mnie gorzej niż Polaków.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bez energii ▪ spięty ▪ niezainteresowany ▪ załęczniony ▪ rozczarowany ▪ frustracja ▪ złość 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba kontaktu ✓ potrzeba więzi ✓ potrzeba współzależności ✓ potrzeba szacunku ✓ potrzeba akceptacji ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba sensu ✓ potrzeba równych szans
MYŚLI I UCZUCIA W SYTUACJI SPEŁNIONYCH POTRZEB		
MYŚLI	UCZUCIA	SPEŁNIONE POTRZEBY
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Budujemy nowe życie w Polsce.</i> • <i>Cieszę się, że mam dobrą pracę.</i> • <i>Dzieci chodzą do szkoły i mogą się rozwijać.</i> • <i>Dzieci mają sympatycznych nowych przyjaciół.</i> • <i>Życie ułożyło się lepiej niż myślałam/myślałam.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ entuzjazm ▪ radość ▪ zadowolenie ▪ szczęście ▪ optymizm ▪ spokój ▪ błogość ▪ satysfakcja 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ potrzeba bezpieczeństwa ✓ potrzeba przynależności ✓ potrzeba równych szans ✓ potrzeba bycia widzianym ✓ potrzeba akceptacji ✓ potrzeba rozwoju

ISBN 978-83-963994-4-1

Projekt pn. „Integracja przez język. Platforma dla nauczycieli pracujących z dziećmi uchodźczymi z Ukrainy”, przyjęty do finansowania w drodze konkursu na realizację projektów w ramach programu pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa”, ogłoszonego komunikatem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 lipca 2021 r., numer rej. NdS/552155/2022/2022.

<http://integracja.fwmp.pl>

Przygotowany przez nas dwuczęściowy materiał, składający się z poradnika dla nauczyciela oraz scenariuszy zajęć do wykorzystania na godzinie wychowawczej (i nie tylko), ma być pomocą do rozwijania wsparcia psychologiczno-pedagogicznego ucznia uchodźczego z Ukrainy, jak również całego zespołu klasowego, w którym się on znalazł. Koncentrujemy się na procesie integracji, a kluczem do niego jest dobra komunikacja oraz praca z emocjami i budowanie relacji na poziomie klasy. Zakładamy, że u podstaw integracji zespołu klasowego leżą podmiotowe podejście nauczycieli i wychowawcy do każdego z uczniów oraz uważność na ich potrzeby, w tym na potrzeby uczniów z doświadczeniem uchodźstwa.

[ze Wstępu]

O AUTORKACH

dr Katarzyna Stankiewicz – wykłada na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; z wykształcenia pedagog (edukacja ustawiczna) i polonistka z przygotowaniem do nauczania języka polskiego jako obcego; lektorka języka polskiego jako obcego/drugiego. Jest zaangażowana w działania na rzecz integracji imigrantów oraz wsparcia edukacji dzieci z doświadczeniem migracyjnym, w tym uchodźczym. Ma doświadczenie w pracy w szkole polonijnej oraz w polskiej szkole podstawowej z dziećmi ukraińskimi. Prowadzi szkolenia dla nauczycieli i nie tylko w zakresie pracy z uczniem cudzoziemskim, edukacji międzykulturowej i integracji migrantów. Naukowo zajmuje się pedagogiką międzykulturową, wsparciem rodziny w sytuacji migracji, edukacją i integracją dzieci z doświadczeniem migracyjnym oraz kulturowymi aspektami nauczania języków obcych.

mgr Małgorzata Żółtaszek – praktyk terapii IFS (Internal Family Systems), trenerka komunikacji ze specjalizacją w Porozumieniu bez Przemocy, coach oraz autorka książek dla dzieci. Prowadzi własną praktykę terapeutyczną oraz treningi grupowe dla kobiet, rodziców, nauczycieli, biznesu. Tworzy autorskie kursy terapeutyczne – „24 lekcje czułości dla wewnętrznego dziecka”, „Rodzicielstwo lekkości”. Prowadzi również spotkania autorskie dla dzieci. Niezależnie od tego, czy pracuje z dorosłymi, czy dziećmi, jej celem jest wspieranie lub odkrywanie na nowo poczucia własnej wartości, akceptacji i wewnętrznej mocy, która pozwala podążać własną drogą, realizować plany i marzenia. Wymaga to zaopiekowania trudnych sytuacji z przeszłości, niekiedy z dzieciństwa, uzdrowienia traum i wyjścia naprzeciw uczuciom i potrzebom, ale przynosi lekkość, radość i ulgę.